

B118100Q - HJS

UDSKRIFT
AF
ØSTRE LANDSRETS DOMBOG

DOM

Afsagt den 8. januar 2002 af Østre Landsrets 14. afdeling
(landsdommerne B. O. Jespersen, Arne Brandt og Dorthe Wiisbye
(kst.)).

14. afd. nr. B-1181-98:

Overdirektør

Carl Christian Erik Leopold greve Danneskiold-Samsøe
(Advokat Christian Harlang)

mod

- 1) Justitsministeriet,
Civilretsdirektoratet
(Kammeradvokaten v/advokat, dr.jur. Thorbjørn Sofsrud),
- 2) Bestyrelsen for Gisselfeld Kloster
v/ fhv. generalløjtnant Kjeld Georg Hilligsøe Hillingsø
(Advokat Karoly L. Németh) og
- 3) a) Fhv. generalløjtnant Kjeld Georg Hilligsøe Hillingsø,
b) Godsejer Johan Koed-Jørgensen,
c) Direktør Bertel Brinck Eliassen og
d) Advokat Niels Oluf Kyed
(Advokat Karoly L. Németh).

Denne sag, der er anlagt den 16. april 1998, drejer sig blandt andet om, hvorvidt sagsøger Erik greve Danneskiold-Samsøe som

overdirektør for fonden Gisselfeld Kloster er forpligtet til at acceptere væsentlige ændringer af bestemmelser i fondens grundlæggende fundats med senere tillæg i forbindelse med, at disse bestemmelser er krævet ændret og bragt i overensstemmelse med gældende fondslovgivning.

Under sagen blev der den 3. marts 2000 afsagt deldom i sagen af Østre Landsrets 14. afdeling. Således var sagen oprindelig anlagt af både sagsøger, fondens overdirektør, og af sagsøger på vegne af Gisselfeld Kloster. I medfør af retsplejelovens § 253, stk. 1 og 2, blev der afholdt særskilt forhandling og afsagt særskilt dom om tre af fondens og sagsøgers påstande og om en afvisningspåstand over for fonden, repræsenteret ved overdirektøren. Ved deldommen afvistes samtlige de påstande, der var nedlagt af sagsøger på vegne af Gisselfeld Kloster. Endvidere blev de sagsøgte Justitsministeriet, Civilretsdirektoratet, og bestyrelsen for Gisselfeld Kloster v/ fhv. generalløjtnant K. G. H. Hillingsø frifundet for nogle påstande benævnt 1.2., 4.1. og 4.2., der var nedlagt af sagsøger Erik greve Danneskiold-Samsøe.

I denne dom tages der stilling til de påstande, som ikke er behandlet i den nævnte deldom.

PÅSTANDE:

Sagsøger har nedlagt følgende **principale** påstand:

Påstand 1.1:

Sagsøgte 1 og 2 tilpligtes at anerkende, at følgende bestemmelser vedrørende Gisselfeld Kloster er gyldige i deres helhed og i det hele har forrang for tillægsfundats af 14. maj 1993 med senere ændringer:

Convention af 26. juni og 16. juli 1725 samt Gyl-
denløves Testamenter af 19. september 1701 og 18.
september 1702.

....

(....)

(Bilag 1, side 8, punkt) 2. (...)

Directionen over Closteret og dets Betientere bliver altid og ævindeligt ved den ældste af Familien, saa længe bemeldte ældste eller nogen af dens Arvinger til ere, og skal Betienterne alle samtligen af ingen anden dependere, end alleene af den som Ober-Directionen fører og forstaaer.

Hvilken Ober-Direction først tilfalder mig CHRISTIAN Greve af Danneschiold-Samsøe og alle mine Arvinger, og det saaledes, at jeg og de efter mig skal have Magt at gouvernere, dirigere og foranstalte alle Ting ved Gissenfeldt Closter,

.....

Og til den Ende have vi tvende, nemlig: Jeg FRIEDERICH Greve af Danneschiold-Samsøe, og jeg FREDERICA LOVISA Hertuginde til Schlesvig-Holstein og Sunderborg for os, vore Arvinger og Efterkommere fra denne Dag af overdraget og overleveret, som vi og hermed overdrage og overlevere til vores kiere Broder, Herr CHRISTIAN, Greve af Danneschiold-Samsøe, og hans Arvinger, saalænge nogen af dennem til ere, som ældste af Familien, fuldkommen Magt og Myndighed at beskikke og forordne alle Ting ved Closterets samt Fundatzens Indrettelse og Ober-Directionen derover at føre og forstaae, det være sig i hvad Tilfælde det være vil, og under hvad Navn nævnes kand, (.....) alle samtlige Closterets Betientere fra den højeste til den laveste, være sig Inspecteur over Godset, Forvalter, Skov-Rider og saa fremdeles, at beskikke og forordne, hvilke Officia han allesammen skal have Magt, naar han det behager, og for got befinder, at bortgive, og Bestallinger derpaa alleene at udstæde, uden nogen Indsigelse eller Forfang i alle optænkkelige Maader, som enten optænkte ere, eller herefter maatte optænkta vorde;

(.....)

Dersom og nogen af vore Arvinger og Efterkommere, som Ober-Directionen tilkommer at føre, skulle findes at ville overtræde Testamenterne, eller noget af Stiftelserne forandre, eller anderledes forordne, da skal de andre da levende Arvinger være forbundne paa deres Samvittighed at sætte sig derimod, og de forhen gjorde Foranstaltninger paa beste Maade foranstalte, forsvare og hantheve, og bør den da, som Ober-Directionen i hænde haver, enten at følge de Stiftelser, Anordninger og Anstalter, som af Forfædrene hannem ere foreskrevne, eller og han bør, naar det lovligt overbeviises hannem at have violeret noget af alt det, som i Testamenterne og denne Pact findes indført, at erstatte Skaden, og desforuden have tabt sin Rettighed til Ober-Direc-

tionen, som i den Fald tilfalder næste Arving. Over alt skal Ober-Directeurens Arvinger altiid være forbundne at gøre fuldkommen og nøyagtig Rigtighed og Regnskab for alle Closterets Midler og Indkomster til næste Successorem, paa det Ober-Directeuren ikke skal føre Directionen anderleedes, end som han tænker til at forsvare.

(.....)

Sagsøger har endvidere nedlagt **subsidiære** påstande:

Sagsøgers **påstande 2.1., 2.2. og 2.3.** (alternative påstande) drejer sig om spørgsmål om sagsøger som formand for klosterets bestyrelse, mens **påstandene 3.1. og 3.2.** angår blandt andet suspensionen af sagsøger som overdirektør. **Påstandene 5.1. og 5.2.** drejer sig om forretningsordenen for bestyrelsen. **Påstandene 6.1., 6.2. og 6.3.** vedrører spørgsmål om bestyrelsesmedlemmers udtræden af klosterets bestyrelse. **Påstand 7** angår spørgsmål om vederlaget til overdirektøren for klosteret. Endelig handler **påstandene 8.1. og 8.2.** om offentlighedens adgang til sagsøgers bolig.

Sagsøgers **påstand 2.1.:**

Sagsøgte 1 og 2 tilpligtes at anerkende, at den til enhver tid siddende overdirektør for Gisselfeld Kloster er født formand for bestyrelsen.

Sagsøgers **påstand 2.2.:**

Alternativt

at sagsøgte 1 tilpligtes at anerkende, at Gisselfeld Kloster har krav på dispensation i henhold til erhvervsfondslovens § 12, stk. 3, således at den til enhver tid siddende overdirektør for Gisselfeld Kloster tillige kan beklæde posten som bestyrelsesformand for Gisselfeld Kloster.

Sagsøgers **påstand 2.3.:**

Alternativt

at sagsøgte 1's afgørelse af 7. april 1998 om tilbagekaldelse af dispensation i henhold til erhvervsfondslovens § 12, stk. 3, 2. pkt., er ugyldig og hjemvises til fornyet behandling hos sagsøgte 1.

Sagsøgers påstand 3.1.:

Sagsøgte 1 og 2 tilpligtes at anerkende, at sagsøgte 2 i sin kompetence til at afskedige den til enhver tid siddende overdirektør for Gisselfeld Kloster er begrænset til at påse, at den nye overdirektør opfylder arvefølgen i convention af 26. juni og 16. juli 1725 og erhvervsfondslovens regler om myndighed og bopæl.

Sagsøgers påstand 3.2.:

Sagsøgte 2 tilpligtes at anerkende, at sagsøgte 2's beslutning om at suspendere Erik greve Danneskiold-Samsøe som overdirektør, meddelt ved skrivelse af 6. november 1997, er ugyldig.

Sagsøgers påstand 5.1:

Sagsøgte 1 og 2 tilpligtes at anerkende, at forretningsorden af 10. juli 1996 for bestyrelsen for Gisselfeld Kloster er ugyldig i sin helhed.

Sagsøgers - mere subsidiære - påstand 5.2.:

Sagsøgte 1 og 2 tilpligtes at anerkende, at følgende bestemmelser i forretningsorden af 10. juli 1996 for bestyrelsen for Gisselfeld Kloster er ugyldige:

"§ 10.

Kompetencefordeling

(....)

10.2. Bestyrelsen ansætter og afskediger Klostere-

rets godsforvalter og afdelingsledere.

- 10.3. Bestyrelsen kan, når den finder det påkrævet, give retningslinier og anvisninger, som overdirektøren er forpligtet til at følge ved sin varetagelse af den daglige ledelse af Klosteret.
- 10.4. Bestyrelsen fører tilsyn med overdirektørens ledelse af Klosterets daglige drift og påser, at den udføres forsvarligt og i overensstemmelse med Klosterets fundats, de af bestyrelsen givne anvisninger, jf. 10.3., samt i overensstemmelse med lov om erhvervsdrivende fonde og andre love, hvis bestemmelser har betydning for Klosteret.

§ 11.

Usædvanlige forhold

11.1. Bestyrelsen behandler og træffer afgørelse i alle sager, der efter Klosterets forhold er af usædvanlig art eller størrelse."

Sagsøgers påstand 6.1.:

De sagsøgte tilpligtes at anerkende, at sagsøgte 3a, 3b, 3c og 3d skal udtræde af bestyrelsen for Gisselfeld Kloster.

Sagsøgers - mere subsidiære - påstand 6.2.:

Sagsøgte 1 tilpligtes at anerkende, at sagsøgte 1's afgørelse af 7. april 1998 om ikke at afsætte sagsøgte 3a, 3b, 3c og 3d som bestyrelsesmedlemmer er ugyldig og hjemvises til fornyet behandling hos sagsøgte 1.

Sagsøgers - mest subsidiære - påstand 6.3.:

Sagsøgte 1 og 2 tilpligtes at anerkende, at sagsøgte 3b er uberettiget til at varetage den daglige ledelse af klosteret.

Sagsøgers påstand 7:

Sagsøgte 1 og 2 tilpligtes at anerkende, at oversigt over de vederlag, der medfølger stillingen som overdirektør på Gisselfeld Kloster, udarbejdet ved bestyrelsesmødet den 5. september 1997, er uforbindende for sagsøgeren.

Sagsøgers påstand 8.1.:

Sagsøgte 1 og 2 tilpligtes at anerkende, at offentlig adgang til sagsøgers bolig på Gisselfeld Slot alene kan finde sted i overensstemmelse med erklæring, afgivet til sagsøgte 1 af sagsøger og sagsøgte 2 den 7. maj 1996, og i øvrigt kun efter aftale med sagsøger.

Sagsøgers påstand 8.2.:

Sagsøgte 1 og 2 tilpligtes at anerkende, at sagsøgte 2's vedtagelse af 5. september 1997 om offentlig adgang til sagsøgers bolig på Gisselfeld Slot i juli 1998 er ugyldig.

Sagsøgte 1, Justitsministeriet og Civilretsdirektoratet, har over for sagsøgers påstand 1.1. nedlagt principal påstand om afvisning, subsidiært frifindelse.

Sagsøgte 1 har over for påstandene 2.1., 2.2. og 2.3. nedlagt påstand om frifindelse.

Sagsøgte 1 har over for påstand 3.1. og påstandene 5.1. og 5.2. nedlagt påstand principalt om afvisning, subsidiært frifindelse.

Over for påstand 6.1. og 6.2. har sagsøgte 1 nedlagt påstand om frifindelse.

Sagsøgte 1 har over for påstandene 6.3., 7, 8.1. og 8.2. nedlagt principal påstand om afvisning, subsidiært frifindelse.

Sagsøgte 2, Bestyrelsen for Gisselfeld Kloster ved fhv. generallojtnant K. G. H. Hillingsø, har over for sagsøgers påstand 1.1. nedlagt påstand principalt om afvisning, subsidiært om frifindelse.

Sagsøgte 2 har over for påstand 2.1. nedlagt påstand om frifindelse.

Over for sagsøgers påstand 3.1. har sagsøgte 2 har nedlagt principal påstand om afvisning. Subsidiært påstår sagsøgte frifindelse.

Sagsøgte 2 har over for sagsøgers påstand 3.2., 5.1., 5.2. og 6.1. nedlagt påstand om frifindelse.

Sagsøgte 2 har over for sagsøgers påstande 6.3., 7, 8.1. og 8.2. nedlagt principal påstand om afvisning. Subsidiært påstås frifindelse.

Sagsøgte 3 a-d, fhv. generaløjtnant K. G. H. Hillingsø, gods-ejer Johan Koed-Jørgensen, direktør Bertel Brinck-Eliassen og advokat Niels Oluf Kyed har over for sagsøgers påstand 6.1. nedlagt påstand om frifindelse.

Sagsøgte 2 og sagsøgte 3 a-d har endelig nedlagt påstand om, at sagsøgers advokat dømmes til at betale sagsomkostninger solidarisk med sagsøger selv, jf. retsplejelovens § 321.

Sagsøgers advokat har påstået sig frifundet for denne påstand om betaling af sagsomkostninger.

SUPPLERENDE SAGSFREMSTILLING:

Greve Christian Gyldenløve, der var søn af kong Christian den Femte og Sophie Amalie Moth, stiftede ved testamenter af 19. september 1701 og 18. september 1702 Gisselfeld Kloster. Dette er nærmere beskrevet i den ovenfor nævnte deldom af 3. marts 2000 fra Østre Landsret.

Der henvises derfor i det hele til deldommen, s. 5-20, med hensyn til beskrivelse af både forløbet i forbindelse med stiftelsen af klosteret, senere ændringer i fondens fundats, og varetagelsen af ledelsen og driften af fonden frem til afsigelsen af deldommen.

Straks nedenfor er endvidere fremdraget yderligere faktiske omstændigheder til belysning af påstandene under denne sag.

Ad påstandene 1.1., 2.1., 2.2., 2.3., 3.1., 3.2., 5.1., 5.2., 6.1. og 6.2. (om fundatsændringer, om sagsøger som bestyrelsesformand og overdirektør og om bestyrelsens forretningsorden og samarbejdet i bestyrelsen):

Den 19. september 1701 og den 18. september 1702 oprettede Christian Gyldenløve testamenter, som i oversættelse fra tysk har blandt andet følgende ordlyd:

"Da jeg nu har oprettet en ægtepagt med min elskelig kære Gemalinde Dorthe Kragh, hvori jeg for hendes Livstid har tillagt hende Gissenfelt, Assendrup med alt Tilbehør, saa er det hermed min alvorlige Vilje, efter de Grevelige Privilegier og den særlige Tilladelse, som jeg har fra Kongen, til at gøre Testamente, at efter vor begges Død ommeldte Gissenfelt Assendrup med alt Tilliggende (skal tjene) til Underhold for 16. Jomfruer, dog ingen Udenlandske, men kun fra Sjælland, Jylland, Fyen og Norge, og skal hver Jomfru give 2000 Rigsdaler, naar hun faa Ret til Hævning, til x) Gengæld nyder de, nemlig af de 16.200 Rigsdaler aarligt; men deres Kapital forbliver i Klosteret, og skal de, som fremtidig lader sig indskrive, give proportionaliter, saaledes som det maatte blive ommeldt i Legatet, iøvrigt skal af de indkommende Penge, der gives af Jomfruerne ved deres Indtræden, underholdes 50 fattige, dette har (jeg) skrevet egenhændigt og ikke anvendt stemplet Papir, fordi det er i Udlandet, der kan altsaa ikke rejses Indsigelse mod mig i den Anledning, saa meget mere som jeg allerunderdanigst beder Deres Kgl. Majestæt om, at dette maa vorde overholdt. Skulde nogen fremmed blande sig heri, eller skulde det gaa efter x) Hoffets Gunst, da skal Godset igen, saaledes som (el. maaske - saafremt) x) der sker Forandringer i de Statutter, der skal følge, være hjemfaldent til den mig nærmeststaaende (el. min nærmeste Slægtning). Haaber altsaa, at ingen dette vil nogen Hinder gøre, fordi man ved, hvorledes det gaar dem, som forstyrrer slige gode Intentioner, og til yderligere Afsky være alle Foretagender forbandede fra dens Side, som hemmeligen eller aabenbart handler herimod, og fordi Clotach, som er hos mig, kender mine Sentiments om dette, derfor overdrages det til ham som en samvittighedsfuld Mand at gøre disse Statutter, saafremt jeg skulde dø, førend de bliver gjorde. Atter være den forbandet i al Evighed, der med ond Vilje blander sig heri, og velsignet den, som fremmer dem. Dette under min Grevelige Haand og Signet. Og saa skal de nærmeste af mit Hus, min Broders og mine Hustruer (maaske: kvindelige Slægtninge) tages til de 16 Jomfruer og følgende, dog kun to af hvert Hus, min ældste Datter skal være Abbedisse.

Skulde min Hustru gifte sig, da skal min nærmeste mandlige Slægtning paa min Side, efter sin Samvittighed tilse, at Godset ikke bliver ruineret, fordi hun har det for sin Livstid, og skal hun ikke være beføjet til at stifte Gæld paa det.

Givet i Dresden d. 19. Sept. 1701.

.....

I den Hellige Trefoldigheds Navn. Efter at jeg ved Begyndelsen af mit Giftermaal med min kære Gemalinde Dorothea Kragh har oprettet en Ægtepagt, hvori jeg for hendes Livstid har tillagt hende Gissenfelt, og intet yderligere deri siges om bemeldte Gissenfeldt, hvorledes der skal forholdes dermed efter hendes Død, saa har jeg ved efterfølgende Punkter villet bestemme herom efter den Frihed, som jeg har fra Deres Kongl. Majestæt, til at gøre Testamente:

1. Skulde jeg afgaa ved Døden førend min Gemalinde, da skal hun besidde Godset for sin Livstid, og skulde der endnu hvile Gæld derpaa, skal saadan Gæld betales af Huset i København, og Sølvtoj, som deri maatte findes, hvilket skal gøres i Penge; og da hun saa har sit meget rigelige Udkomme og kan leve af samme Indkomster, saa er jeg til Fulde overbevist om hende, at hun vil forblive ugift; men saafremt hun skulde gifte sig igen, da skal den Gæld, som maatte hvile derpaa, ikke betales saaledes som ovenfor er omtalt, men Huset og Sølvtojet skal tilhøre min Søn, og hvis han maatte være død, mit ældste Barn. Men hvis hun skulde gifte sig, da skal min Broder eller nærmeste (mandlige) Slægtning tilse, at der ikke stiftes mere Gæld paa Gissenfelt, end Indkomsterne kan betale, og skal hun ikke være beføjet til at stifte yderligere Gæld derpaa, i hvad Stand hun end maatte forblive, fordi jeg allerede forlængst har bestemt det til et Kloster, og det ved et højtideligt Løfte, da jeg købte det.

2. Iøvrigt skal dermed forholdes, som det i nærmest foregaaende Testamente er bestemt.

Dette under min Haand og Segl.

Givet i Verona den 18. Sept. 1702.

....."

I tillægsfundats til den hidtidige fundats for Gisselfeld Kloster af 14. maj 1993 er blandt andet anført følgende i afsnit ad 8):

"....."

f) Bestyrelsens og fondsmyndighedens beføjelser i forbindelse med tiltrædelse, respektive afsættelse

af overdirektør og formynder

.....

2. Det præciseres, at der ikke ved bestemmelserne i nærværende tillægsfundats sker nogen indskrænkning i fondsmyndighedens beføjelser i henhold til erhvervsfondslovens § 15 og § 57. Dog bemærkes, at fondsmyndigheden ved godkendelsen af nærværende fundatstillæg har samtykket i, at prøvelsen af en af fondsmyndigheden truffet afgørelse vedrørende et af de nedenfor i pkt. 3 a og b omhandlede forhold - begrundet i ønske om diskretion - ikke kan indbringes for de almindelige domstole, men skal afgøres ved voldgift efter de nedenfor i pkt. 3 og 4 nævnte bestemmelser.
 3. a. Såfremt der skulle opstå spørgsmål om afsættelse af den siddende overdirektør som overdirektør eller af en for en umyndig overdirektør udpeget formynder, enten under henvisning til erhvervsfondslovens § 15 første punktum, jf. § 13, eller ifølge de i conventionen af 26. juni og 16. juli 1725 indeholdte regler, jf. navnlig conventionens side 9 anden halvdel, træffes den endelige og for alle sagens parter, derunder fondsmyndigheden, bindende afgørelse af, om afsættelse skal ske eller ej, ved voldgift efter de i pkt. 4 nævnte regler. Såfremt voldgiften bestemmer, at overdirektøren respektive formynderen skal afsættes, skal den pågældende tillige udtræde af bestyrelsen.
 - b. Såfremt der skulle opstå spørgsmål om, at den siddende overdirektør eller en for en umyndig overdirektør udpeget formynder skal udtræde af bestyrelsen af en eller flere af de i erhvervsfondslovens § 14 stk. 2-4 nævnte grunde, træffes den endelige og for alle sagens parter, derunder fondsmyndigheden, bindende afgørelse af, om udtræden skal ske eller ej, ved voldgift efter de i pkt. 4 nævnte regler. Den omstændighed, at en overdirektør respektive en formynder skal udtræde af bestyrelsen indebærer ikke, at den pågældende skal nedlægge hvervet som overdirektør respektive formynder, idet dette spørgsmål afgøres efter de i pkt. a. omhandlede bestemmelser.
 - c. Klager og indklagede ifølge nærværende voldgiftsbestemmelse kan være:
Overdirektør, en for en umyndig overdirektør udpeget formynder, medlemmer af bestyrelsen for Gisselfeld Kloster, fondsmyndigheden samt successionsberettigede personer i henhold til de hidtidige fundatsbestemmelser.
4. Voldgiftsretten består af tre medlemmer, hvoraf

det ene medlem udpeges af den pågældende overdirektør, medens det andet medlem udpeges af fondsmyndigheden efter forudgående samråd med de øvrige medlemmer af den siddende bestyrelse. Klageren udpeger sit medlem samtidig med klageskriftets udfærdigelse og fremsendelse ved anbefalet brev til indklagede, hvorefter denne har en frist på 30 dage fra fremsendelsesbrevets modtagelse til at udpege sin voldgiftsmand og ved anbefalet brev underrette klageren om navnet på denne. Har indklagede ikke udpeget sin voldgiftsmand inden for den anførte frist, udpeger klageren også denne voldgiftsmand.

De to udpegede voldgiftsmænd vælger i fællesskab en opmand, der skal være højesteretsdommer. I tilfælde af uenighed om valget, udpeges opmanden af Højesterets præsident.

Voldgiftsretten bestemmer med respekt af Lov om Voldgift § 2 selv sin kompetence og fastsætter de nærmere regler for voldgiftssagens behandling og de med behandlingen forbundne omkostninger, herunder voldgiftsrettens eget honorar.

Voldgiftsrettens afgørelse skal bestå i godkendelse eller underkendelse af fondsmyndighedens henholdsvis bestyrelsens beslutning om afsættelse af den siddende overdirektør som overdirektør og/eller bestyrelsesmedlem. Voldgiftsretten har endvidere kompetence til at træffe bestemmelse om, hvorvidt der i forbindelse med en afsættelse af overdirektøren som overdirektør kan tillægges vedkommende overdirektør en økonomisk kompensation for den mistede overdirektørstilling enten i form af et engangsbeløb eller i form af en løbende pension inden for et af voldgiftsretten nærmere fastsat tidsrum, herunder enkepension.

Såfremt voldgiftssagen angår spørgsmålet om godkendelse eller underkendelse af fondsmyndighedens henholdsvis bestyrelsens beslutning om afsættelse af en formynder for en umyndig overdirektør, skal alene dette spørgsmål tages under påkendelse, idet der ikke skal tilkomme en afsat formynder nogen form for økonomisk kompensation.

Voldgiftsrettens afgørelse kan eksekveres efter de til enhver tid gældende regler for eksekution.

.....

h) Bestyrelsens møder og overdirektørens vederlag

1. Bestyrelsen holder møde mindst to gange om året, og i øvrigt når dette måtte være nødvendigt.

Bestyrelsesmøderne indkaldes af formanden, og denne skal indkalde til bestyrelsesmøde, hvis ønske herom fremsættes af et eller flere bestyrelsesmedlemmer.

Medmindre andet er bestemt i dette tillæg til fundatsen, er bestyrelsen beslutningsdygtig, når mindst halvdelen af bestyrelsesmedlemmerne, herunder mindst halvdelen af de ikke arbejdstagervalgte bestyrelsesmedlemmer, herunder formanden eller i hans fravær næstformanden, er til stede. I tilfælde af stemmelighed er formandens stemme udslagsgivende.

Eventuelle arbejdstagervalgte bestyrelsesmedlemmer deltager kun i afstemninger i bestyrelsen i det omfang, dette følger af erhvervsfundslovens § 22.

Bestyrelsen fastsætter selv sit vederlag med respekt af de i erhvervsfundslovens § 19 indeholdte regler.

Bestyrelsen skal i en forretningsorden fastsætte nærmere regler for udførelse af sit hverv. Der skal heri fastsættes regler om valg af næstformand og om, at næstformanden fungerer som formand, såfremt og så længe formandsposten måtte være ubesat.

2. Overdirektørens vederlag godkendes af bestyrelsen. Vederlaget skal dog mindst udgøre et beløb svarende til det, der oppebæres af personer i lønramme 40, p.t. kr. 499.908,60 årligt, der udbetales med 1/12 hver måned.

De til overdirektørhvervet traditionelt knyttede øvrige rettigheder opretholdes i hidtidigt omfang.

....."

Den 29. september 1993 sendte advokat Michael L. Rasmussen på vegne af sagsøger et udkast til revideret tillæggsfundats til Justitsministeriet. I brevet anmodede han samtidig om et møde med ministeriet "med henblik på en drøftelse af sagens afslutning".

Den 7. februar 1994 sendte Justitsministeriet en skrivelse med følgende ordlyd til sagsøger:

"Ved skrivelser af 3. maj og 14. maj 1993 anmodede den erhvervsdrivende fond Gisselfeld Klosters daværende advokat om endelig godkendelse af fondens endelige udkast til tillæggsfundats, udarbejdet navnlig med henblik på at op-

fylde bestemmelserne i lov om erhvervsdrivende fonde (erhvervsfundsloven).

Ved skrivelse af 9. juni 1993 godkendte Justitsministeriet udkastet til tillægsfundats. Godkendelsen af fundats-tillæggets afsnit II, Ad 4), A., pkt. a, skete under forudsætning af, at offentligheden i overensstemmelse med et fremsendt udkast til erklæring herom gives adgang til Gisselfeld Klosters park og slot i mindst samme omfang som hidtil.

Ved skrivelse af 29. september 1993 fremsendte fondens nuværende advokat et revideret udkast til tillægsfundats.

Ved efterfølgende telefonsamtale har advokaten på fondens vegne meddelt, at fonden ikke mener at være bundet af den tillægsfundats, som Justitsministeriet godkendte ved skrivelse af 9. juni 1993. Advokaten bad endvidere Justitsministeriet om at se bort fra det reviderede udkast, som fonden fremsendte ved skrivelse af 29. september 1993, og oplyste, at fonden snart vil fremsende et nyt udkast med anmodning om fornyede drøftelser om tillægsfundatsens.

Under hensyn til sagens hidtidige forløb, herunder at drøftelserne mellem Justitsministeriet og Gisselfeld Kloster om udformningen af en tillægsfundats har stået på i flere år inden Justitsministeriets godkendelse den 9. juni 1993, finder Justitsministeriet ikke at kunne acceptere yderligere udsættelser med hensyn til fondens opfyldelse af bestemmelserne i erhvervsfundsloven, jf. herved lovens § 67, stk. 2.

På den baggrund skal man meddele, at Justitsministeriet i medfør af erhvervsfundslovens § 49 tvangsmæssigt vil gennemføre de nødvendige fundatsændringer for Gisselfeld Kloster, såfremt fonden ikke inden 14 dage har meddelt, at man vil være bundet af det fundatstillæg, som Justitsministeriet godkendte ved skrivelse af 9. juni 1993.

Det bemærkes, at der i givet fald ikke vil være noget til hinder for, at fonden senere kan anmode Justitsministeriet om godkendelse af yderligere fundatsændringer, jf. erhvervsfundslovens § 48."

Efter yderligere brevveksling mellem sagsøgers advokat og Justitsministeriet afholdtes den 22. februar 1994 et møde i ministeriet. I mødet deltog fra fondens side sagsøger og to advokater for sagsøger samt repræsentanter for ministeriet. Under mødet erklærede sagsøgers advokat efter nærmere drøftelser, at fonden accepterede at være bundet af den tillægsfundats, der var godkendt ved ministeriets skrivelse af 9. juni 1993. Fondens gav endvidere tilsagn om, at man ville fremsende den erklæring om offentlighedens adgang til klosteret, som var nævnt i skrivelsen af 9. juni 1993.

Ved skrivelse af 25. februar 1994 til advokat Michael L. Rasmussen meddelte Justitsministeriet, at man på baggrund af fondens accept af at være bundet af den godkendte tillægsfundats fra 1993 ikke ville tage skridt til en tvangsmæssig gennemførelse af fundatsændringer for klosteret.

I begyndelsen af 1996 pågik der i klosterets bestyrelse overvejelser om udarbejdelse af en forretningsorden for bestyrelsen. Et udkast til forretningsorden udarbejdet den 27. februar 1996 af advokat Niels Oluf Kyed, der da var medlem af bestyrelsen, indeholder blandt andet følgende bestemmelser:

"§ 10.

Kompetencefordeling

- 10.1. Bestyrelsen forestår ledelsen af Klosteret og skal sørge for en forsvarlig organisation af dets virksomhed.
- 10.2. Bestyrelsen ansætter og afskediger Klosterets godsforvalter.
- 10.3. Bestyrelsen kan, når den finder det påkrævet, give retningslinier og anvisninger, som Overdirektøren er forpligtet til at følge ved sin varetagelse af den daglige ledelse af Klosteret. I øvrigt henhører virksomhedens daglige ledelse under overdirektørens kompetence, og det ligger derfor uden for bestyrelsens opgaver at beskæftige sig med sådanne anliggender, medmindre overdirektøren anmoder om bestyrelsens stillingtagen til spørgsmål, eller bestyrelsen træffer beslutning om behandling af en under den daglige ledelse hørende sag.
- 10.4. Bestyrelsen fører tilsyn med overdirektørens ledelse af Klosterets daglige drift og påser, at den udføres forsvarligt og i overensstemmelse med Klosterets fundats, de af bestyrelsen givne anvisninger, jf. 10.3., samt i overensstemmelse med lov om erhvervsdrivende fonde og andre love, hvis bestemmelser har betydning for Klosteret.
- 10.5. Et bestyrelsesmedlem må ikke vedrørende Klosterets forhold rette henvendelse til eller indkræve oplysninger hos nogen i Klosteret ansat uden formandens forudgående samtykke. Såfremt et bestyrelsesmedlem måtte modtage henvendelse fra ansatte om forhold, som vedrører Klosteret, skal han henvise til formanden.

Usædvanlige forhold

11.1. Bestyrelsen behandler og træffer afgørelse i alle sager, der efter Klosterets forhold er af usædvanlig art eller størrelse. Overdirektøren kan dog træffe de nødvendige dispositioner i sager af denne art, såfremt bestyrelsens afgørelse ikke kan afventes uden væsentlige ulempe for Klosterets virksomhed.

.....

§ 16

.....

16.3. På bestyrelsesmøderne har bestyrelsen ret til af overdirektøren at fordre de oplysninger og dokumentation, som er nødvendige til opfyldelse af dens krav.

....."

Sagsøger modtog udkastet og drøftede dette med sin bror. Sagsøger og hans bror, der er cand. jur., blev enige om, at ordet "bestyrelsen" i udkastets § 10.1. og § 11.1. burde ændres til "overdirektøren", og at ordet "bestyrelsen" i § 10.2. burde ændres til "overdirektøren og bestyrelsen". Endvidere burde udkastets § 10.3., 1. pkt., udgå. Endelig fandt de, at ordene "påser, at den udføres forsvarligt og i overensstemmelse med klosterets fundats" i § 10.4. burde udgå.

Af skrivelse af 22. april 1996 til sagsøger, hvori godsejer Johan Koed-Jørgensen erklærede sig villig til at indtræde i klosterets bestyrelse, fremgår følgende:

"Vedr. bestyrelsespost i Gisselfeld.

Jeg har talt med advokat Kyed og skal bemærke følgende vedr. ovenstående.

Jeg synes det er dejligt, at få tilbudt en plads i Deres bestyrelse, men jeg har jo selv særdeles meget at se til, så der er nogle ting, jeg forudsætter opfyldt, for at deltage.

Jeg ønsker advokat Kyed i bestyrelsen.

Vi må finde en anerkendt prominent person til den anden post i bestyrelsen, hvorfor Deres ven fra Jylland må udtræde.

Henning Keldsen bør være revisor og deltage i bestyrelsesmøderne.

Jeg ønsker fuld kompensation for alle mine udgifter vedr. Gisselfeld og honorering efter nærmere aftale omkring mit tidsforbrug.

Jeg ønsker at kunne disponere, som godset var mit eget, det gælder overalt.

Jeg forudsætter, at alle beslutninger, vedtaget i bestyrelsen, prompte bringes til udførelse.

Jeg forudsætter at man kun drøfter den samme ting en gang.

Målet er at gøre godset rentabelt, således at Deres datter senere kan overtage Deres stilling."

Skrivelsen blev påtegnet af sagsøger som gengivet i deldommen, side 13.

Forud for et møde i klosterets bestyrelse sendte advokat Kyed den 20. juni 1996 et brev med følgende indhold til bestyrelsens medlemmer:

"Til bestyrelsen for Gisselfeld Kloster.

Bestyrelsesmødet den 10. juli 1996 - forslag til forretningsorden.

Overdirektøren har meddelt mig, at han har reservationer i forhold til den anvendte formulering i punkterne 10.1, 10.3, 10.4, 11.1 og 16.3 i udkastet til forretningsorden. Overdirektøren vil nærmere uddybe sine synspunkter på bestyrelsesmødet, men finder det rigtigst allerede nu at gøre opmærksom sine reservationer."

På bestyrelsesmødet den 10. juli 1996 vedtog bestyrelsen en forretningsorden, hvis § 10 har det indhold, som er citeret i deldommen, side 15. § 11 i den vedtagne forretningsorden har følgende ordlyd:

§ 11.

Usædvanlige forhold

11.1. Bestyrelsen behandler og træffer afgørelse i alle sager, der efter Klosterets forhold er af usædvanlig art eller størrelse.

....."

Af referat af møde i klosterets bestyrelse den 10. juli 1996 fremgår det, der er citeret i deldommen, side 15-16. Endvidere er følgende anført i referatet under dagsordenspunktet "behandling af forslag til forretningsorden":

"NOK bemærkede at JKJ forinden sin indtræden i bestyrelsen havde stillet skriftlige krav til EDS og at bestyrelsen burde godkende aftalen. Bestyrelsen godkendte herefter den mellem EDS og JKJ i april 1996 trufne aftale, hvorefter JKJ antages som kommitteret med særlige beføjelser til at kunne træffe beslutninger med hensyn til den daglige drift af klostrets forskellige aktiviteter. Der ydes JKJ kompensation for alle hans direkte udgifter samt honorering efter nærmere aftale baseret på tidsforbrug.

Det blev samtidig oplyst, at der i den indgåede aftale var indeholdt en tiltrædelse fra EDS side af, at alle beslutninger vedtaget i bestyrelsen prompte skulle bringes til udførelse og at man kun kunne drøfte det samme spørgsmål én gang.

...."

I forlængelse af vedtagelsen på bestyrelsesmødet den 10. juli 1996 om Johan Koed-Jørgensens opgaver i relation til klosterets drift sendte bestyrelsen den 6. august 1996 et brev om samme emne til sagsøger. Af brevet fremgår blandt andet følgende:

"Efter bestyrelsesmødet den 30. f.m. har De over for både Johan Koed Jørgensen og Niels Oluf Kyed gjort gældende, at Johan Koed Jørgensen ikke var beføjet til alene at træffe aftale om kornsalg, og at han i øvrigt var inhabil i dette spørgsmål, da der ellers ville være tale om en sammenblanding af klosterets og Koed Jørgensens egne interesser.

I den anledning skal undertegnede bestyrelsesmedlemmer præcisere følgende:

Bestyrelsen har enstemmigt besluttet at give Koed Jørgensen retten til at træffe beslutning om alle dispositioner vedrørende den forretningsmæssige drift af klosteret, herunder salg af korn.

Vi var forud orienteret om, at Koed Jørgensen ved salg af korn fra sine egne godser opnår betydelig højere priser end Gisselfeld hidtil har været i stand til, og at han ville forsøge at udnytte sine relationer til kornfirmaerne til fremover at opnå en højere kornpris for Gisselfeld. Vi kan ikke se, at dette rummer noget inhabilitetsproblem for Koed Jørgensen, men at det tværtimod danner baggrunden for at overlade forretningsområdet til ham.

...."

Af et referat af bestyrelsesmøde i klosteret den 17. september 1996 fremgår blandt andet følgende:

"....

EDS meddelte at han ikke ønskede at underskrive referatet fra sidste bestyrelsesmøde eller andre dokumenter iøvrigt.

NOK forespurgte om det var indholdet der foranledigede at EDS ikke ønskede at underskrive referatet. EDS bemærkede at det var generelt at han ikke ønskede at underskrive.

De øvrige 4 bestyrelsesmedlemmer underskrev herefter referatet.

....."

Af referatet af bestyrelsesmøde den 17. september 1996 fremgår følgende om spørgsmål om ændring af tillægsgfundatsen med hensyn til tegningsretten for klosteret:

Ad punkt 3 på dagsordenen, ændring af fundatsens bestemmelser vedrørende tegningsretten til følgende:

"Gisselfeld Kloster tegnes af overdirektøren i forening med 2 bestyrelsesmedlemmer eller af 3 bestyrelsesmedlemmer i forening eller af den samlede bestyrelse".

NOK fremlagde forslaget og præciserede, at det var bydende nødvendigt under hensyntagen til varetagelse af driften af klostrets virksomhed, og de mange beslutninger, der løbende og rettidigt skal træffes. Da EDS siden 10. juli 1996 har nægtet at underskrive bl.a. indgåede aftaler, specifikt bl.a. "Planteskolehandelen" var det nødvendigt at ændre tegningsforholdene.

Forslaget indeholder 2 ændringer, ovennævnte tegningsforhold og fastsættelse af grundkapitalens størrelse til 10 mio. DKK.

EDS bemærkede, at han med hensyn til tegningsforholdene, henholdt sig alene til det "Gl. testamente med diverse tillæg" og de regler der ligger i det, og som Erling Olsen i 1993 har godkendt.

EDS protesterede også mod at grundkapitalen skulle være netop 10 mio. DKK og ikke et andet tal.

NOK anførte, at EDS på et tidligere bestyrelsesmøde, såvel havde stemt for grundkapitalens størrelse på 10 mio DKK, og efterfølgende havde underskrevet registreringsanmeldelsen til myndighederne.

Den samlede bestyrelse excl. EDS vedtog enstemmigt for-

slaget, som herefter blev underskrevet og efterfølgende anmeldes til myndighederne."

Et brev af 23. april 1997 fra advokat Kyed til Civilretsdirektoratet om nogle tvistepunkter mellem sagsøger og de øvrige bestyrelsesmedlemmer om adgang til klosterets arkiver indeholder blandt andet følgende beskrivelse af samarbejdet i bestyrelsen på det pågældende tidspunkt:

".....

I øvrigt havde bestyrelsesmødet et kaotisk forløb, idet størstedelen af mødet gik med, at overdirektøren insisterede på at diktere kvarterlange afsnit til bestyrelsesprotokollen om forhold, der ofte ikke vedrørte dagsordenen. Overdirektøren sad den øvrige bestyrelses protester og advarsler overhørig, og efter at dagsordenens punkter var udtømt og den øvrige bestyrelse ønskede i enrum at drøfte situationen, nægtede overdirektøren at forlade mødelokalet, således at den øvrige bestyrelse måtte finde et andet møderum.

Overdirektørens opførsel er fuldkommen ødelæggende for et normalt bestyrelsesarbejde og skaber uro og usikkerhed hos de ledende medarbejdere. Godsforvalteren deltog som referent i mødet, medens landbrugsinspektøren deltog under et enkelt punkt. Da dette punkt var udtømt, insisterede overdirektøren på, at landbrugsinspektøren fortsat skulle være til stede, hvilket den øvrige bestyrelse ikke ønskede. Overdirektøren nægtede igen at bøje sig for flertallets beslutning, hvilket fik landbrugsinspektøren til at rejse spørgsmålet om, hvem han egentlig skulle rette sig efter.

Bestyrelsen var således på ny udsat for, at overdirektøren optræder, som om han både har en enebeslutningsret og en vetoret. Klosterets statsautoriserede revisor, der deltog i bestyrelsesmødet, erklærede, at han i hans tid som revisor aldrig havde oplevet en lignende opførsel fra et bestyrelsesmedlems side som den, overdirektøren lagde for dagen, en opførsel, som tilsyneladende kun havde til hensigt at sabotere et sagligt forløb af mødet.

På denne baggrund må bestyrelsen meddele direktoratet, at såfremt der ikke hurtigst muligt skabes ordnede og civiliserede forhold omkring bestyrelsesarbejdet, må den øvrige bestyrelse fralægge sig ansvaret for de skadelige virkninger, som den nuværende situation skaber for klosterets drift."

Ved skrivelse af 6. november 1997 suspenderede et flertal af bestyrelsesmedlemmerne sagsøger fra stillingen som overdirektør for klosteret. Flertallet bestod af alle bestyrelsens medlemmer med undtagelse af sagsøger. I skrivelsen hedder det:

"Til Erik greve Danneskiold-Samsøe.

1. Flertallet af Gisselfeld Klosters bestyrelse ser sig med beklagelse nødsaget til at suspendere Dem som overdirektør med øjeblikkelig virkning.
 2. Som grund skal anføres, at De trods gentagen påtale ikke har rettet Dem efter retningslinier og anvisninger fra bestyrelsen, uagtet at De med Deres underskrift på Forretningsorden for bestyrelsen den 10. juli 1996 jf. § 10 har forpligtet Dem hertil.
 3. Følgende eksempler skal fremhæves her, idet udtømmende oversigt kan følge senere:
 - * De henholder Dem øjensynligt udelukkende til "det gamle testamente og tillæg fra 1993", overholder ikke skriftligt indgåede aftaler med enkeltbestyrelsesmedlemmer og ignorerer påbud fra Civilretsdirektoratet, flertalsbeslutninger i bestyrelsen, forretningsorden for bestyrelsen, senere tillæg til fundatsen m.v.
 - * De har, trods påbud om at undlade dette, rettet henvendelse til forretningsforbindelser og derved vanskeliggjort afgørende økonomiske forhandlinger.
 - * De har hæmmet og sinket administrationen ved generelt at nægte at underskrive dokumenter.
 - * De har konsekvent nægtet at medvirke til en række indtægtsgivende tiltag, som f.eks. øget offentlig adgang til slottet, udlejning af fritstående fløj af slottet og koncert i slottets have.
 - * De har taget direkte kontakt med funktionærer og udtalt at bestyrelsen ingen kompetence havde, idet den snart ville blive opløst.
 - * De har videregivet interne oplysninger fra bestyrelsesarbejdet til tredjemand og nægtet fremover at undlade dette.
 - * Senest har De den 5. november 1997 skriftligt overfor økonomidirektøren tilkendegivet, at det vil få ansættelsesmæssige konsekvenser, hvis han ikke ophører med at følge Forretningsordenen § 10 og den af bestyrelsen senere vedtagne kompetencefordeling.
- Disse og en række andre forhold har gjort det særdeles vanskeligt at gennemføre Gisselfeld Klosters drift, og en række forhold har direkte skadet Klosters mulighed for at opnå et optimalt driftsresultat.
- Det er hertil uantageligt, at De med Deres optræden har skabt et usikkert og psykisk belastende arbejdsklima for Klosters funktionærer. Specielt har Deres optræden overfor økonomidirektøren været skadelig, idet dennes fortsatte og uforstyrrede virke er alt afgørende for en forsvarelig drift af Klosteret.
4. Bestyrelsen forbeholder sig ret til at tage initiativ til ved fondsmyndighedens mellemkomst at suspendere Dem som formand for og medlem af Gisselfeld Klosters bestyrelse.

På bestyrelsesflertallets vegne

I Civilretsdirektoratets skrivelse af 13. november 1997 hedder det blandt andet:

".....

Civilretsdirektoratet er herefter af den opfattelse, at kompetencen til at afsætte Deres klient som overdirektør, således som denne kompetence er forudsat ved lov om erhvervsdrivende fonde, ikke er ændret ved tillægsfundatsen.

Bestyrelsen har således efter Civilretsdirektoratets opfattelse kompetence til at afsætte Deres klient som overdirektør, ligesom bestyrelsen i overensstemmelse med lov om erhvervsdrivende fonde § 25, stk. 1, forestår ledelsen og organisationen af Gisselfeld Kloster.

Det bemærkes, at den endelige afgørelse henhører under voldgift/domstolene.

For så vidt angår spørgsmålet om gyldigheden af enkelte dele af fondens forretningsorden, har Civilretsdirektoratet herefter ikke fundet at burde udtale sig herom, da det må forventes, at dette spørgsmål vil indgå i den kommende voldgiftssag med deraf følgende bevisbedømmelse.

....."

I Civilretsdirektoratets skrivelse af 18. november 1997 hedder det blandt andet:

".....

Det er lovens ordning, at bestyrelsen har kompetence til at ansætte en direktør. Der kan imidlertid gøres indskrænkninger heri, i det omfang det følger af loven.

.....

Der må derfor efter Civilretsdirektoratets opfattelse ved vurderingen af bestyrelsens kompetence til at ansætte en direktør sondres mellem den formelle ansættelseskompetence og de materielle betingelser for ansættelse.

Det er derfor fortsat Civilretsdirektoratets opfattelse, at bestyrelsen har kompetencen til at ansætte overdirektøren i Gisselfeld Kloster, men at bestyrelsen ved udøvelsen af denne kompetence alene skal påse, at den kommende overdirektør opfylder de materielle betingelser i fundatsgrundlaget.

Med hensyn til kompetencen til at træffe beslutning om at afsætte en direktør i en fond fremgår der, som anført, intet herom af loven eller forarbejderne, hvorfor kompetencen må antages at tilkomme den fysiske eller juridiske person, der har kompetencen til at ansætte en direktør.

Det er derfor Civilretsdirektoratets opfattelse, at den formelle kompetence til at træffe beslutning om at afsætte overdirektøren tilkommer bestyrelsen, hvilket også er forudsat ved tillægsfundatsen.

Civilretsdirektoratets er således af den opfattelse, at der er modstrid mellem det oprindelige fundatsgrundlag, hvorefter de "levende Arvinger" må anses for tillagt den formelle kompetence til at træffe beslutning om at afsætte overdirektøren, og lov om erhvervsdrivende fonde, hvorfor bestemmelsen i lovens § 12, stk. 2, i dette tilfælde må finde anvendelse, jf. lovens § 67, stk. 2.

Det bemærkes, at Civilretsdirektoratet ikke ved udtalelsen af 13. november 1997 eller disse supplerende bemærkninger har udtalt sig om det materielle grundlag for at afsætte overdirektøren, men alene om kompetencen til at træffe beslutning, hvorfor udtalelsen ikke efter Civilretsdirektoratets opfattelse kan antages at indebære noget egentligt indgreb i Deres klients ret til stillingen som overdirektør.

...."

Ved skrivelse af 7. april 1998 tog Civilretsdirektoratet stilling til nogle anmodninger fra parterne om spørgsmål om afsættelse af sagsøger som bestyrelsesformand eller -medlem, henholdsvis om afsættelse af de øvrige medlemmer af klosterets bestyrelse. I skrivelsen hedder det blandt andet:

"Vedrørende: Gisselfeld Kloster.

1. Indledning.

Ved brev af 27. november 1997 har advokat K.L. Németh på vegne af de øvrige bestyrelsesmedlemmer i Gisselfeld Kloster anmodet Civilretsdirektoratet om foreløbigt at suspendere Dem fra hvervet som bestyrelsesmedlem og bestyrelsesformand i fonden.

Civilretsdirektoratet har forstået anmodningen således, at direktoratet anmodes om at træffe afgørelse om afsættelse af Dem som bestyrelsesmedlem i henhold til erhvervsfondslovens § 15, 2. pkt., subsidiært at Civilretsdirektoratet anmodes om at tilbagekalde det samtykke, der i medfør af erhvervsfondslovens § 12, stk. 3, 2. pkt., er meddelt til, at De som overdirektør tillige er bestyrelsesformand for Gisselfeld Kloster, jf. advokat K.L.

Némeths brev af 23. januar 1998.

Advokat Christian Harlang har på Deres vegne bl.a. ved breve af henholdsvis 18. december 1997 og 12. februar 1998 anmodet Civilretsdirektoratet om at træffe bestemmelse om at afsætte bestyrelsesmedlemmerne Bertel Brinck Eliassen, K.G.H. Hillingsø, Johan Koed-Jørgensen og Niels Oluf Kyed som medlemmer af bestyrelsen.

Advokat K.L. Némeths breve har været forelagt Deres advokat Christian Harlang, som er fremkommet med kommentarer hertil, ligesom advokat K.L. Németh har haft lejlighed til at kommentere det, der er anført af Deres advokat.

Ved brev af 11. marts 1998 har Niels Oluf Kyed oplyst, at han har anmodet Erhvervs- og Selskabsstyrelsen om at blive slettet som bestyrelsesmedlem i fonden.

2. Civilretsdirektoratets afgørelse.

Civilretsdirektoratet tilbagekalder herved med øjeblikkelig virkning det samtykke, som i medfør af erhvervsfondslovens § 12, stk. 3, 2. pkt., ved Justitsministeriets brev af 9. juni 1993 blev meddelt til, at De er formand for bestyrelsen i Gisselfeld Kloster. Afgørelsen herom er truffet efter almindelige forvaltningsretlige regler om tilbagekaldelse af forvaltningsakter på ulovbestemt grundlag. Der kan om disse regler bl.a. henvises til Hans Gammeltoft-Hansen m.fl., Forvaltningsret, DJØF, 1. udg. 1994, s. 615-631.

Derimod har Civilretsdirektoratet fundet, at der ikke er grundlag for at afsætte Dem som bestyrelsesmedlem.

Civilretsdirektoratet har tilsvarende fundet, at der ikke er grundlag for at afsætte bestyrelsesmedlemmerne Bertel Brinck Eliassen, K.G.H. Hillingsø og Johan Koed-Jørgensen.

.....

4. Civilretsdirektoratets kompetence.

Med hensyn til spørgsmålet om anvendelsen af lov om erhvervsdrivende fonde på Gisselfeld Kloster og fondsmyndighedens kompetence til at afsætte Dem som bestyrelsesmedlem og bestyrelsesformand i Gisselfeld Kloster henvises til Civilretsdirektoratets notat af 16. marts 1998, der vedlægges i kopi.

På side 32 f i notatet findes i afsnit 8 en sammenfatning af Civilretsdirektoratets bemærkninger.

Det fremgår blandt andet heraf, at det er Civilretsdirektoratets opfattelse, at lov om erhvervsdrivende fonde finder anvendelse på Gisselfeld Kloster, at oprindelige fundatsgrundlag for Gisselfeld Kloster må vige for lovens bestemmelser i det omfang, der er modstrid mellem lovens bestemmelser og fundatsgrundlaget, at bestyrelsen i Gisselfeld Kloster har den øverste ledelse af fonden,

at overdirektørembedet ikke har beføjelser, som kan kollidere med bestyrelsens beføjelser efter loven, at overdirektøren således ikke kan være den øverste leder i fonden, at direktoratet i overensstemmelse med erhvervsfondslovens § 15 har kompetence til at afsætte Dem som bestyrelsesmedlem, at Deres besættelse af formandsposten i bestyrelsen beror på det samtykke, som blev meddelt efter lovens § 12, stk. 3, 2. pkt., og at direktoratet finder, at dette samtykke kan tilbagekaldes i overensstemmelse med almindelige forvaltningsretlige regler herom.

5. Spørgsmålet om tilbagekaldelse af fondsmyndighedens samtykke til, at De er formand for bestyrelsen for Gisselfeld Kloster.

Som anført ovenfor under pkt. 4, er det Civilretsdirektoratets opfattelse, at De som overdirektør ikke kan være formand for Gisselfeld Klosters bestyrelse uden fondsmyndighedens samtykke, jf. lov om erhvervsdrivende fonde § 12, stk. 3, 2. pkt. Det er endvidere Civilretsdirektoratets opfattelse, at det samtykke, som er givet, vil kunne tilbagekaldes i overensstemmelse med almindelige forvaltningsretlige regler herom.

Baggrunden for, at en direktør efter loven som hovedregel ikke kan være formand for bestyrelsen, er et ønske om en adskillelse af to ledelsesorganer med hver deres opgaver og ansvar. Der er bl.a. mulighed for interessekonflikter som følge af, at bestyrelsen har det overordnede ansvar for en fonds ledelse og i forbindelse hermed har en kontrollerende funktion i forhold til direktionen.

I det pågældende lovforslags bemærkninger til bestemmelsen i § 12, stk. 3, anføres bl.a., at "Medens en direktør ifølge aktieselskabslovens § 56 ikke kan være bestyrelsesformand, kan der for fonde være tilfælde, hvor et sådant personsammenfald af praktiske grunde kan være begrundet. Det foreslås derfor i stk. 3, 2. pkt., at dette kan tillades af fondsmyndigheden"

Det må efter Civilretsdirektoratets opfattelse lægges til grund, at der mellem Dem på den ene side og de øvrige bestyrelsesmedlemmer på den anden side er fundamental uenighed om direktionens opgaver og kompetence samt om retningslinierne for godsdriften. Det må endvidere lægges til grund, at denne uenighed nu har udviklet sig til en strid, som væsentlig skader effektiviteten af bestyrelsesarbejdet og fondens samlede drift.

Uanset at De på nuværende tidspunkt er suspenderet som overdirektør, finder Civilretsdirektoratet på den anførte baggrund, at det nu ikke kan anses for ubetænkeligt, at bestyrelsens arbejde ledes af Dem.

Efter Civilretsdirektoratets opfattelse kan det ikke antages, at der i dag foreligge praktiske grunde, der taler for, at De fortsat er formand for bestyrelsen. Tværtimod finder Civilretsdirektoratet, at en effektiv og forsvarlig drift af fonden i den nuværende situation bedre kan sikres ved, at De.....

Civilretsdirektoratet finder, at hensynet til at sikre en effektiv og forsvarlig drift af Gisselfeld Kloster må være tungere end Deres interesse i at være formand for fondens bestyrelse.

På den anførte baggrund er det Civilretsdirektoratets opfattelse, at der foreligger sådanne omstændigheder, at direktoratet kan og bør tilbagekalde samtykket til, at De er formand for Gisselfeld Klosters bestyrelse.

6. Spørgsmålet om afsættelse af Dem som medlem af bestyrelsen for Gisselfeld Kloster.

Som anført ovenfor under pkt. 4, er det Civilretsdirektoratet opfattelse, at direktoratet som fondsmyndighed har hjemmel til at træffe afgørelse om, hvorvidt De bør afsættes som medlem af bestyrelsen for Gisselfeld Kloster. Som det fremgår, kan afgørelse herom efter Civilretsdirektoratets opfattelse træffes i medfør af lov om erhvervsdrivende fonde § 15, hvorefter fondsmyndigheden bl.a. kan afsætte et bestyrelsesmedlem, der skal udtræde af bestyrelsen efter reglerne i lovens § 14, stk. 2-4.

Civilretsdirektoratet har overvejet, om der er grundlag for at afsætte Dem som bestyrelsesmedlem i medfør af lov om erhvervsdrivende fonde § 15, jf. § 14, stk. 3, hvorefter et bestyrelsesmedlem skal udtræde, hvis den pågældende har gjort sig skyldig i en handling, som gør den pågældende uværdig til fortsat at være medlem af bestyrelsen.

Bestemmelsen i lovens § 14, stk. 3, svarer med redaktionelle ændringer til fondsudvalgets lovudkast i betænkningen nr. 970/1982 om fonde, og i det pågældende lovforslag er der henvist til fondsudvalgets bemærkninger til bestemmelsen. I betænkning nr. 970/1982 er der anført følgende om bestemmelsen (side 62):

"I overensstemmelse hermed foreslås det i stk. 3, at fondsmyndigheden kan afsætte et bestyrelsesmedlem, der gør sig skyldig i en handling, som gør ham uværdig til fortsat at være medlem af bestyrelsen. Reglen svarer til hidtidig stadfæstelsespraksis. Udvalget ønsker i den forbindelse af fremhæve, at hvervet som bestyrelsesmedlem i en fond er et tillidshverv, og at det derfor er rimeligt at fastholde et vandelskrav i den foreslåede udformning."

Der er efter det oplyste indledt en politimæssig undersøgelse af visse forhold vedrørende Deres virke som overdirektør. Civilretsdirektoratet finder, at en nærmere vurdering af, om disse forhold medfører, at De skal udtræde af bestyrelsen, i første omgang bør afvente udfaldet af den politimæssige undersøgelse. Civilretsdirektoratet finder ikke, at der i øvrigt er fornødent grundlag for at afsætte Dem i medfør af bestemmelsen i lovens § 14, stk. 3.

Spørgsmålet er herefter, om der er grundlag for at afsæt-

te Dem som bestyrelsesmedlem i medfør af lov om erhvervsdrivende fonde § 15, jf. § 14, stk. 4, hvorefter et bestyrelsesmedlem bl.a. skal udtræde, hvis den pågældende har vist sig klart uegnet som bestyrelsesmedlem.

Bestemmelsen i lovens § 14, stk. 4, svarer med redaktionelle ændringer til fondsudvalgets lovudkast i betænkning nr. 970/1982, og i det pågældende lovforslag er der henvist til fondsudvalgets bemærkninger til bestemmelsen. I betænkning nr. 970/1982 anføres bl.a. følgende (62):

"Efter stk. 4, kan fondsmyndigheden afsætte et bestyrelsesmedlem, som på grund af længerevarende sygdom eller anden svækkelse har vist sig ude af stand til at beklæde hvervet som bestyrelsesmedlem, eller som har vist sig åbenbart uegnet. Også denne regel er i overensstemmelse med praksis ved de fonde, hvis fundats er stadfæstet. Hvad særligt angår adgangen til at afsætte et bestyrelsesmedlem, som har vist sig åbenbart uegnet, bemærkes, at bestemmelsen navnlig tager sigte på tilfælde, hvor vedkommende har misrøgtet sit hverv som medlem af bestyrelsen, f.eks. ved grove eller oftere gentagne tilsidesættelser af væsentlige bestemmelser i lovgivningen eller fundatsen, herunder ved at undlade at meddele fondsmyndigheden de oplysninger, som fondsmyndigheden har forlangt, jfr. § 36, stk. 2, eller ved at undlade at efterkomme de pålæg, som meddeles af tilsynsmyndigheden, eller ved en uforsvarlig forvaltning af fondens midler. Bestemmelsen vil også kunne anvendes over for bestyrelsesmedlemmer, som forsømmer deres hverv, navnlig hvis det sker gennem en længere periode.

Som det fremgår af det anførte, har begge bestemmelser karakter af undtagelsesregler, der forudsættes kun at blive bragt i anvendelse, hvor der klart har manifesteret sig et behov for at afsætte det eller de pågældende bestyrelsesmedlemmer, og en ændring af bestyrelsessammensætninger ikke kan opnås ad anden vej."

På det foreliggende grundlag må det lægges til grund, at striden mellem Dem og de øvrige bestyrelsesmedlemmer nu skader effektiviteten af bestyrelsesarbejdet, jf. ovenfor under pkt. 5.

Bestyrelsens flertal har anført en række nærmere begrundelser for, at De skal udtræde af bestyrelsen, jf. ovenfor under pkt. 3. For så vidt angår nogle af disse begrundelser finder Civilretsdirektoratet, at en nærmere stillingtagen hertil i givet fald må bero på yderligere dokumentation.

For så vidt angår andre af de forhold, som de øvrige bestyrelsesmedlemmer har peget på, kan der efter Civilretsdirektoratets opfattelse rejses spørgsmål om, hvorvidt der foreligger overtrædelser af de pligter, der påhviler Dem som bestyrelsesmedlem.

Det må imidlertid efter Civilretsdirektoratets opfattelse antages, at de nævnte forhold har sammenhæng med den ovenfor omtalte strid mellem Dem og de øvrige bestyrel-

sesmedlemmer, og at en løsning af denne strid bl.a. beror på afgørelsen i den voldgiftssag, som det er besluttet at indlede med henblik på prøvelse af bestyrelsesflertallets beslutning om at ville afskedige Dem som overdirektør. Det bemærkes, at bestyrelsen, som anført i vedlagte notat af 24. marts 1998, efter Civilretsdirektoratets opfattelse har formel kompetence til at træffe beslutning om, hvorvidt De fortsat kan være overdirektør.

På denne baggrund samt under hensyn til, at bestyrelsens sammensætning nu ændres således, at De ikke er formand for bestyrelsen, finder Civilretsdirektoratet, at der ikke er grundlag for at afsætte Dem som medlem af bestyrelsen.

7. Spørgsmålet om afsættelse af de øvrige som medlemmer af bestyrelsen for Gisselfeld Kloster.

Civilretsdirektoratet har overvejet, om der er grundlag for at afsætte de tre øvrige bestyrelsesmedlemmer, som efter Niels Oluf Kyeds udtræden af bestyrelsen udgør bestyrelsesflertallet i fonden.

I medfør af lov om erhvervsdrivende fonde § 15, jf. § 14, stk. 3, skal et bestyrelsesmedlem udtræde, hvis den pågældende har gjort sig skyldig i en handling, som gør den pågældende uværdig til fortsat at være medlem af bestyrelsen, jf. ovenfor under pkt. 6.

Der er efter det oplyste indgivet en politianmeldelse vedrørende to af de pågældende bestyrelsesmedlemmer om visse forhold i forbindelse med deres virke som bestyrelsesmedlemmer. Civilretsdirektoratet finder, at en nærmere vurdering af, om disse forhold medfører, at de pågældende skal udtræde af bestyrelsen, i første omgang bør afvente udfaldet af en eventuel politimæssig undersøgelse. Civilretsdirektoratet finder ikke, at der i øvrigt er fornødent grundlag for at afsætte bestyrelsesflertallet i medfør af bestemmelsen i lovens § 14, stk. 3.

Direktoratet har dernæst overvejet, om der er grundlag for at afsætte de øvrige bestyrelsesmedlemmer i medfør af lov om erhvervsdrivende fonde § 15, jf. § 14, stk. 4, hvorefter et bestyrelsesmedlem bl.a. skal udtræde, hvis den pågældende har vist sig klart uegnet som bestyrelsesmedlem. Der henvises med hensyn til de strenge betingelse for at afsætte et bestyrelsesmedlem efter denne bestemmelse nærmere til forarbejderne til bestemmelsen, som er gengivet ovenfor under pkt. 6.

Med hensyn til spørgsmålet om pligten til at deltage i et bestyrelsesmøde fremgår det hverken af loven eller af forarbejderne hertil, om der er mødepligt til bestyrelsesmøderne i en erhvervsdrivende fond, men dette kan næppe antages generelt, da det af lovens § 21, stk. 2, følger, at bestyrelsen er beslutningsdygtig, når halvdelen af medlemmerne eller det højere antal, som foreskrives i vedtægten, er til stede.

Det må dog antages, at det i de tilfælde, hvor der ikke

foreligger lovligt forfald, følger af forpligtelserne som bestyrelsesmedlem i en erhvervsdrivende fond, at man i fornødent omfang deltager i bestyrelsesmøder, således at bestyrelsen effektivt kan fungere som den øverste ledelse.

Som det fremgår ovenfor under pkt. 6 må det lægges til grund, at striden mellem Dem og bestyrelsesflertallet nu skader effektiviteten af bestyrelsesarbejdet.

Det må efter Civilretsdirektoratets opfattelse indgå i vurderingen af de øvrige bestyrelsesmedlemmers udeblivelse fra nogle bestyrelsesmøder, at der i en situation, hvor bestyrelsesflertallet ønsker Dem væk fra Deres nuværende stilling i fonden og omvendt, er naturlige grænser for, hvor konstruktive bestyrelsesmøderne kan blive.

For så vidt angår andre af de forhold, som Deres advokat har peget på, kan der efter Civilretsdirektoratets opfattelse, i det omfang forholdene er dokumenteret, rejses spørgsmål om, hvorvidt der foreligger overtrædelser af de pligter, der påhviler de øvrige bestyrelsesmedlemmer.

Det må imidlertid, jf. ovenfor under pkt. 6, efter Civilretsdirektoratets opfattelse antages, at alle de nævnte forhold har sammenhæng med den ovenfor omtalte strid mellem Dem og de øvrige bestyrelsesmedlemmer, og at en løsning af denne strid bl.a. beror på afgørelsen i den voldgiftssag, som det er besluttet at indlede med henblik på prøvelse af bestyrelsesflertallets beslutning om at ville afskedige Dem som overdirektør. Desuden ændres bestyrelsens sammensætning nu således, at De ikke er formand for bestyrelsen.

På denne baggrund finder Civilretsdirektoratet, at der ikke er grundlag for at afsætte de øvrige bestyrelsesmedlemmer som medlemmer af bestyrelsen.

....."

Ad **påstand 7** (om vederlaget til overdirektøren):

Efter anmodning fra klosterets bestyrelse foretog revisionsfirmaet Deloitte & Touche i begyndelsen af 1997 en gennemgang af udvalgte udgiftsførte omkostninger for Gisselfeld Kloster for årene 1991-1996. Resultatet af gennemgangen blev meddelt bestyrelsen ved en revisionsrapport af 12. marts 1997 vedrørende driftsudgifter afholdt af Gisselfeld Kloster.

Ved skrivelse af 16. maj 1997 anmodede Civilretsdirektoratet kammeradvokaten om at vurdere berettigelsen af de udgifter, der var nævnt i revisionsrapporten. Kammeradvokaten blev samtidig anmodet om at vurdere, om der kunne antages at være

grundlag for et straffe- eller civilretligt ansvar for klosterets overdirektør, og om dette eventuelt kunne begrunde hans afsættelse.

Kammeradvokaten afgav udtalelse herom den 27. juni 1997. Af udtalelsen fremgik, at kammeradvokaten fandt, at der ikke ud fra de foreliggende oplysninger var mulighed for at træffe civil- eller strafferetlige sanktioner over for sagsøger i anledning af revisionsrapporten. Kammeradvokaten pegede i den forbindelse blandt andet på den betydelige usikkerhed, der bestod vedrørende overdirektørens vederlæggelse og økonomiske beføjelser i øvrigt. Derimod anbefalede kammeradvokaten, at bestyrelsen, eventuelt med bistand fra Civilretsdirektoratet, fastlagde nærmere retningslinier for overdirektørens fremtidige adgang til at disponere økonomisk på klosterets vegne.

På møde i Gisselfelds bestyrelse den 5. september 1997 vedtog bestyrelsesflertallet imod sagsøgers ønske sådanne retningslinier. De fastsatte retningslinier har følgende ordlyd:

"Oversigt over de vederlag der medfølger stillingen som overdirektør på Gisselfeld Kloster

Bolig på slottet

Tjenestebolig på slottet er undergivet de regler der er beskrevet i fundatsen med tillæg. Overdirektøren har alene kontor på slottet.

Den indvendige og udvendige vedligeholdelse fastlægges årligt af bestyrelsen i budgettet for Gisselfeld Kloster. Vedligeholdelsesopgaver iværksættes af godsforvalteren i samråd med tømreren.

Olie og el på slottet

Olie og el er fastsat til henholdsvis kr. 135.000 og kr. 90.000 eller i alt 225.000 årligt (procentvis fordeling 1996) (pristalsreguleres).

Godskontoret foranlediger at der hver måned foretages en pejling over oliestanden og en aflæsning af elmåleren, således at godskontoret fortløbende kan registrere forbruget.

Bestyrelsen kan efter ønske lade fagfolk undersøge hvorvidt indbo m.v. opbevares og opvarmes forsvarligt. Der er i ovennævnte olie og elforbrug forud-

sat, at den del af slottet der ikke indgår i overdirektørens privatbolig, i vinterperioden opvarmes til en temperatur på min. 10 grader celsius.

Rengøringshjælp på slottet

Rengøringshjælp må alene anvendes til rengøring i de dele af slottet der er åbent for fremvisninger og ikke i den private afdeling. Alle andre arbejdsopgaver er Gisselfeld Kloster uvedkommende. Timeantallet er ansat til det nuværende 15 timer ugentligt.

Ved en udvidelse af besøgsvirksomheden på slottet fastsættes et forøget timetal af bestyrelsen.

Havehjælp

Gisselfeld Kloster vedligeholder hele parken efter ens standard. Bestyrelsen fastsætter omfanget.

Tjenestevogn

Gisselfeld Kloster betaler et fast årligt beløb til autodrift på kr. 25.000 (pristalsreguleres). Beløbet skal dække alle variable udgifter såsom f.eks. vedligeholdelse, kaskoforsikring, vægtafgift, benzin og olie.

Overdirektøren er ansvarlig for at alle foreskrevne eftersyn på automobilen overholdes. Der må ikke monteres ekstraudstyr eller foretages ændringer på automobilen uden bestyrelsens godkendelse.

Udskiftning af tjenestevognen herunder fastsættelse af prisniveauet er en bestyrelsesbeslutning.

Telefon

Gisselfeld Kloster betaler et fast årligt beløb på kr. 10.000 (pristalsreguleres). Beløbet skal dække overdirektørens samlede telefonanvendelse. Alle udgifter herudover er Gisselfeld Kloster uvedkommende.

Bolig til rådighed ved fratræden som overdirektør, jf. tillægsfundatsens bestemmelser herom

Såfremt overdirektøren i overensstemmelse med tillægsfundatsens bestemmelser herom, ved sin fratræden er berettiget til en fribolig, er der fastsat følgende nærmere regler for udvælgelsen og de øvrige vilkår:

Den årlige skønnede udlejningsværdi på den tildelte bolig må ikke overstige kr. 60.000 på indflytnings-tidspunktet.

For overdirektørens bolig gælder samme regler som for øvrige udlejningsboliger under Gisselfeld Klo-

ster, herunder at Gisselfeld Kloster afholder forsikringer, ejendomsskat, renovation og skorstensfejer.

Olie og elforbrug er Gisselfeld Kloster uvedkomme-

de.
Den udvendige vedligeholdelse påhviler, i lighed med de regler der gælder for øvrige lejere under Gisselfeld Kloster, overdirektøren. Vedligeholdelsesstanden skal til enhver tid være af samme standard som gælder for de øvrige udlejningsboliger. På samme måde som for øvrige lejere afholdes der årligt et bygningssyn.

Den indvendige vedligeholdelse påhviler, i lighed med de regler der gælder for de øvrige lejere under Gisselfeld Kloster, overdirektøren.

....."

Ad påstandene 8.1 og 8.2. (om offentlig adgang til sagsøgers bolig):

I en skrivelse af 9. juni 1993 fra Justitsministeriet til sagsøgers daværende rådgiver, advokat Steen E. Christensen, hedder det blandt andet:

"Under henvisning til Deres skrivelser hertil af 3. maj og 14. maj 1993 godkender Justitsministeriet herved det senest fremsendte udkast til tillægsfundats for den erhvervsdrivende fond Gisselfeld Kloster.

Godkendelsen af fundatstillæggets afsnit II, Ad 4), A., pkt. a, sker under forudsætning af, at offentligheden i overensstemmelse med et fremsendt udkast til erklæring herom får adgang til Gisselfeld Klosters park og slot i mindst samme omfang som hidtil, jf. herved Deres skrivelser af 29. marts og 29. april 1993.

I medfør af af lov om erhvervsdrivende fonde § 12, stk. 3, 2. pkt., godkender Justitsministeriet samtidig hermed, at overdirektør Erik greve Danne-skiold-Samsø udpeges til formand for Gisselfeld Klosters bestyrelse, jf. fundatstillæggets afsnit II, Ad 8), pkt. e.

Justitsministeriet skal anmode Dem om snarest hertil at fremsende overdirektørens og bestyrelsens underskrevne erklæring til Justitsministeriet om offentlighedens adgang til Gisselfeld Klosters park og slot.

....."

Af "Erklæring afgivet til Justitsministeriet af overdirektøren for og bestyrelsen i Gisselfeld Kloster", dateret 7. maj 1996, fremgår følgende:

"I. I forbindelse med de langvarige forhandlinger mellem Justitsministeriet og Gisselfeld Kloster om tilpasning af Gisselfeld Klosters fundatsbestemmelser til erhvervsfondsloven er det fra Justitsministeriets side blevet fremført, at offentligheden i mindst samme omfang som hidtil skal have adgang til parken og samlingerne på slottet.

Fra overdirektørens og dennes advokaters side er det fremført, at Justitsministeriet hverken i de hidtidige fundatsbestemmelser eller i erhvervsfondsloven synes at have hjemmel til at kræve offentlig adgang.

Indholdet i nærværende dokument er ikke udtryk for en ændring af overdirektørens og bestyrelsens nævnte bedømmelse af retsstillingen, men er afgivet efter krav fra Justitsministeriet fremsat på møde den 26. november 1992 som vilkår for Justitsministeriets godkendelse af det samtidig hermed underskrevne tillæg til den hidtidige fundats for Gisselfeld Kloster.

II. Den hidtidige adgang til Gisselfeld Kloster for offentligheden kan beskrives således:

1. Til Gisselfeld Klosters Park har der igennem en lang årrække været åbent for publikum hele året. Undtaget herfra har alene været arealerne umiddelbart rundt om slottet samt enkelte vanskeligt tilgængelige dele af parken, jf. vedhæftede oversigtsplan.

Parken har i de seneste år haft årligt besøgstal på 15-45.000 personer. Der opkræves entré, der blandt andet medgår til delvis dækning af de betydelige udgifter til pleje og vedligeholdelse af parken.

Ved parkens hovedindgang findes et cafeteria, der drives på forpagtningsbasis af en restauratør, samt toiletter til brug for besøgende. Endvidere findes drivhuse, paradehuse og væksthuse, hvorfra der i visse perioder sælges blomster og planter.

2. De på slottet værende betydelige og meget værdifulde samlinger af porcelæn og indbøgenstande har maksimalt 10 gange årligt i sommerhalvåret efter forudgående aftale med

overdirektøren og ved dennes personlige fremvisning været forevist for organiserede grupper (ikke over 20-30 personer) mod betaling af entré. Endvidere har dele af Klosterets samlinger været udlånt til udstilling andetsteds eller til studiebrug, alt efter forudgående aftale med overdirektøren og således, at forsvarlig transport af de enkelte genstande og forsikring heraf under udlånsperioden er krævet sikret, henholdsvis betalt efter krav fra overdirektøren.

3. I forbindelse med forevisning af slottets samlinger og indbo har enkelte dele af slottet været åbnet for de besøgende grupper. Der er alene tale om følgende lokaliteter: Porcelængangen, Spisesalen, Cocktailstuen, Musikstuen, Porcelænsstuen, Mellemste Stue, Festsalen, alle beliggende på samme etage.

Det ligger i sagens natur, at den øvrige del af slottet, herunder den del, der udgør overdirektørens private beboelse, samt en række sekundære rum såsom gæsteværelser, kældere, køkken og lignende aldrig har været åbent for offentligheden.

- III. Overdirektøren og medlemmerne af Gisselfeld Klosters bestyrelse er enige om at fastholde og - i det omfang overdirektøren og bestyrelsen finder det forsvarligt - om muligt at udvide offentlighedens adgang til parken, herunder ved at tage initiativer til at øge besøgstallet.

En øget adgang til slottet og samlingerne vil blive overvejet velvilligt, men må vurderes løbende i lyset af bygningens og samlingernes skrøbelighed samt risikoen for tyveri, hærverk og anden skade.

Midlertidige udlån af dele af samlingerne vil fortsat kunne finde sted til - efter overdirektørens og bestyrelsens skøn - lødige formål, når de udlånte genstande er forsvarligt sikret, herunder med hensyn til forsikringsdækning.

- IV. Såfremt offentlighedens adgang forvolder eller må forudses at forvolde skade eller anden ikke ubetydelige ulempe på Gisselfeld Klosters park, bygninger, samlinger eller andet, eller såfremt andre tungtvejende grunde gør det påkrævet, kan bestyrelsen - såfremt også overdirektøren stemmer derfor - beslutte at indskrænke offentlighedens adgang eller om nødvendigt bringe denne helt til ophør. Eventuelle arbejdstagervalgte bestyrelsesmedlemmer

deltager ikke i de her omhandlede afstemninger.

- V. Fondsmyndigheden, subsidiært de ordinære domstole kan aldrig beslutte, at offentlighedens adgang til park, samlinger eller hovedbygning skal udvides i forhold til den adgang hertil, der er gældende ved dette dokumentets oprettelse, og som er beskrevet foran under punkt II.
- VI. Det præciseres, at der ikke ved denne erklæring er tillagt nogen enkeltperson eller gruppe noget retligt krav på at få adgang til slottet og de deri værende samlinger og indbogenstande eller til udlån af disse.

....."

Efter forespørgsel til Civilretsdirektoratet fra advokat Kyed på vegne af Gisselfelds bestyrelse sendte Civilretsdirektoratet den 7. april 1997 en skrivelse til advokat Kyed med blandt andet følgende indhold:

"Vedrørende: Gisselfeld Kloster.

Ved brev af 26. februar 1997 forespørger De på vegne af den øvrige bestyrelse i Gisselfeld Kloster, om Civilretsdirektoratet har indvendinger mod, at bestyrelsen vedtager en beslutning om at offentligheden, i nærmere angivet omfang end hidtil, skal have adgang til klostret. Ved brev af 3. marts 1997, fra advokat Ove Stagetorn, vedlagt i kopi, har advokat Ove Stagetorn, på vegne af overdirektør Erik Greve Danneskiold-Samsøe, fremsat indvendinger mod den påtænkte beslutning.

Offentlighedens adgang til Gisselfeld Kloster er reguleret ved erklæring afgivet til Justitsministeriet af overdirektør for og bestyrelsen af Gisselfeld Kloster af 7. maj 1996.

Af erklæringens pkt. 3, stk. 1 følger, at "overdirektøren og medlemmerne af Gisselfeld Klosters bestyrelse er enige om at fastholde og - i det omfang overdirektøren og bestyrelsen finder det forsvarligt - om muligt at udvide offentlighedens adgang til parken, herunder ved at tage initiativer til at øge besøgstallet."

Af erklæringens pkt. 5 følger endvidere, at fondsmyndigheden, subsidiært de ordinære domstole aldrig kan beslutte, at offentlighedens adgang til park, samlinger eller hovedbygning skal udvides i forhold til den adgang hertil, der er gældende ved erklæringens oprettelse, og som er beskrevet i erklæringens pkt. 2.

Civilretsdirektoratet finder således ikke, at vi har kompetence til at tage stilling til en udvidet adgang for offentligheden.

...."

I referat af bestyrelsesmøde den 5. september 1997 på Gissel-
feld Kloster er blandt andet anført:

".....

Parken og muligheder for 1998

Slottet

JBB oplyste at KH havde meddelt, at Civilretsdirek-
toratet i brev af 7. april 1997 havde oplyst at
stillingtagen til en yderligere åbning af slottet
ikke var underlagt deres kompetenceområde. KH med-
delte at det derfor var en ren bestyrelsesbeslut-
ning.

Det udsendte oplæg blev drøftet og bestyrelsen be-
sluttede, såfremt der er en økonomisk passende ge-
vinst ved det, at åbne dele af slottet i en måned i
1998 (juli). JBB udarbejder nærmere oplæg hertil.
EDS stemte imod og henholder sig til erklæringen af
1993 med tillæg.

....."

FORKLARINGER:

Under domsforhandlingen er der afgivet forklaring af sagsøger
Erik greve Danneskiold-Samsøe og af de sagsøgte fhv. gene-
ralløjtnant K. G. H. Hillingsø, direktør Bertel Brinck-Elias-
sen, godsejer Johan Koed-Jørgensen og advokat Niels Oluf Kyed.
Endvidere er der afgivet vidneforklaringer af de statsautori-
serede revisorer Jan Russel og Henning Kjeldsen og af proprie-
tær Hans Peter Bjerrisgaard, fhv. godsforvalter Jan Borre
Bjødstrup, godsforvalter Jens Risom, planteavlskonsulent Tor-
ben Møller og skovrider Torkild Nielsen.

Under den domsforhandling vedrørende særskilte spørgsmål, som
blev afholdt forud for landsrettens deldom af 3. marts 2000,
blev der afgivet forklaring af blandt andre sagsøger og sag-
søgte Niels Oluf Kyed. De har begge under nærværende domsfor-
handling vedstået de tidligere afgivne forklaringer og har
endvidere afgivet supplerende forklaringer.

Sagsøger Erik greve Danneskiold-Samsøe har supplerende forklaret, at da han blev overdirektør i 1975, var Gisselfeld ikke belånt. Klosteret havde endvidere en likvid kapital på ca. 500.000 kr.

Sagsøger tog efter sin tiltræden mange initiativer til forbedringer på Gisselfeld. Med hjælp fra proprietær Hans Peter Bjerrisgaard blev der i 1991 gennemført en omlægning af klosterets kreditforeningslån. Dette bevirkede en væsentlig nedbringelse af prioritetsgælden, der i 1991 ellers var nået op på 88 mio. kr. Lånet blev nu nedbragt med knap 14 mio. kr. Sagsøgeren forøgede også omfanget af udleje af gårdhusene på Gisselfelds arealer. Allerede i begyndelsen 1960'erne var hans far begyndt at leje en del af de gårdhuse ud, som tidligere havde fungeret som boliger i en tid, hvor der var et stort folkehold på godset. Sagsøger forøgede omfanget af denne udlejning, hvilket krævede modernisering af en række af husene. Pengene til moderniseringen kom udelukkende fra Gisselfelds drift. Derudover hjemtog sagsøger landbrugsejendomme, der ellers havde været forpagtet ud. Dette bevirkede, at Gisselfeld i 1994 og 1995 fik en indtjening på lidt over 5 mio. kr. fra salg af landbrugsafgrøder. Et andet væsentligt initiativ var investeringen i et korntørringsanlæg. Dette var påkrævet af hensyn til muligheden for, at Gisselfeld kunne opbevare korn på lager indtil salg.

I det hele havde Gisselfeld i alle årene 1990 - 1998 en ganske pæn egenkapitalandel. For så vidt angår landbruget på Gisselfeld var situationen den, at Gisselfeld i årene til og med 1994 havde et lavere indeks end indekset vedrørende landbrug generelt i områder, der hørte ind under Sydøstsjælland's landboforeninger. I 1995 og de følgende år kom Gisselfeld imidlertid op på et højere indeks end landboforeningernes generelle indeks. Sagsøgers tiltag i form af investeringer og forbedringer af driften havde langsigtede virkninger, der ikke nødvendigvis kunne ses i de første år efter de pågældende investeringer.

I 1993 var der et overskud på selve driften på 150 mio. kr. Efter betaling af renteudgifter blev det endelige resultat

imidlertid et underskud.

I starten af 1990'erne overvejede han sammen med de øvrige medlemmer af den daværende bestyrelse spørgsmål om frasalg af arealer eller indbo mv. Dette skyldtes den alvorlige økonomiske situation, som Gisselfeld ligesom andre landbrug i de pågældende år var i. Man overvejede f.eks. frasalg af afsides liggende skovarealer, enge eller moser, som måske kunne sælges til en naturfredningsforening. Man overvejede ligeledes salg af inventar. Frasalg blev imidlertid ingen realitet, da det i stedet lykkedes at forbedre klosterets økonomiske situation.

Den 26. november 1992 deltog sagsøger og hans daværende advokat, Steen Christensen, i et møde i Justitsministeriet. Ministeriet erklærede sig på mødet særdeles tilfreds med de økonomiske oplysninger om Gisselfelds drift fra sagsøger og advokaten.

Fra og med tillægsfundatsen af 14. maj 1993 skulle det vederlag, som sagsøger modtog som overdirektør, godkendes af bestyrelsen.

Sagsøgers daværende advokat, advokat Steen E. Christensen, overbragte den 14. maj 1993 den endelige version af teksten til tillægsfundatsen til Justitsministeriet. Først på et møde den 22. februar 1994 i Justitsministeriet accepterede sagsøger at være bundet af tillægsfundatsen. Årsagen til, at der gik så lang tid, før han accepterede at være bundet af tillægsfundatsen, var, at han var meget betænkelig ved et krav, der blev stillet af Justitsministeriet som betingelse for godkendelse af tillægsfundatsen. Som betingelse for at godkende tillægsfundatsens bestemmelse om, at det var en del af selve fondens formål at eje, besidde og bevare klosterets ejendomme, krævede Justitsministeriet, at han afgav en erklæring om offentlighedens adgang til Gisselfeld Klosters park og samlingerne på slottet. Det blev krævet, at offentligheden skulle have adgang i mindst samme omfang som hidtil. Sagsøger fandt, at dette ikke var i overensstemmelse med de ældste dele af fundatsen, der gav ham ret til som overdirektør at anvende hele slottet som bolig. Sagsøgers far og de tidligere overdirek-

tører anvendte hele slottet som bolig. Indtil 1980 opvarmedes alle værelserne hele året. Sagsøger anvender nu kun omtrent 140 m² som boligareal, men anvender desuden spisesalen, cock-tailstuen, riddersalen og nogle få gæsteværelser mv. af og til efter behov. Sagsøger er ikke modvillig over for, at grupper af besøgende skal kunne se slottets værelser, men er betænkelig ved et krav om, at i alt fald et bestemt antal personer eller grupper skulle have adgang hvert år.

Det kan godt passe, at prioritetsgælden i 1993 var nået op på knap 72 mio. kr. Midlerne fra låntagningen var blevet anvendt til modernisering eller til investeringer. De var ikke anvendt til modernisering af udlejningshusene, der blev moderniseret ved hjælp af indtægter fra driften. Han kan ikke uden at have regnskaberne foran sig sige, hvilke moderniseringer eller investeringer der har været tale om.

I november 1995 var sagsøger godt tilfreds med Gisselfelds økonomi. Han har ikke på et bestyrelsesmøde i 1995 sagt, at det ville blive nødvendigt at frasælge skovarealer, indbo eller inventar mv. for at bringe økonomien på fode igen. Derimod har der været drøftelser om muligheden for frasalg. Der har også været drøftelser om muligheden for at nedbringe klostrets lån og dermed nedbringe renteudgifterne. Han har ingen erindring om at have udtalt, at det ville blive nødvendigt at skaffe ca. 35 mio. kr. blot for at holde et løbende driftsunderskud nede på omkring 2,3 mio. kr. i slutningen af 1995.

Da sagsøger skrev under på forretningsordenen under bestyrelsesmødet den 10. juli 1996, skete dette under protest fra hans side. Han følte sig under et voldsomt pres. Først på selve mødet blev han orienteret om den øvrige bestyrelses forslag til ændringer i hans kompetence i forhold til tidligere udkast. Han forestillede sig ikke, at forretningsordenen skulle kunne anvendes til at tilsidesætte hans rettigheder ifølge den gamle fundats, som fortsat skulle være gældende.

Sagsøgers samarbejde med bestyrelsen begyndte at gå dårligt fra forsommeren 1996 og i hvert fald fra den 10. juli 1996, hvor forretningsordenen blev vedtaget. Da bestyrelsen den 6.

august 1996 besluttede at give Koed-Jørgensen retten til at træffe alle dispositioner vedrørende den forretningsmæssige drift af klosteret, var samarbejdet definitivt ødelagt. Han var fra dette tidspunkt reelt uden indflydelse på økonomi og drift af klosteret. Han kunne heller ikke acceptere, at der blev pålagt ham tavshedspligt i forhold til medierne.

I august 1997 skrev sagsøger til bestyrelsesmedlem Niels Oluf Kyed om, at der var blevet sprøjtet med ulovlige sprøjtemidler på Gisselfelds kornarealer. Sagsøger modtog et telefaxbrev af 15. august 1997 fra bestyrelsen ved godsforvalter Bjødstrup. I brevet blev han bedt om at uddybe indholdet af sit brev. Sagsøger overlod spørgsmålet om besvarelsen af skrivelsen til sin advokat. Sagsøger har ingen erindring om, at advokaten besvarede brevet fra Bjødstrup.

Advokat Christian Harlang indtrådte som sagsøgers advokat i efteråret 1997.

Efter vedtagelsen af forretningsordenen i bestyrelsen den 10. juli 1996 skete der et omslag i godsforvalter Bjødstrups adfærd over for sagsøger. Den 7. november 1997, det vil sige efter at sagsøger af bestyrelsen var blevet suspenderet som overdirektør, hævdede sagsøger Bjødstrups ansættelseskontrakt. Dette var han i sin fulde ret til at gøre. Dels var suspensionen sket på urigtigt grundlag, dels var Bjødstrups ansættelseskontrakt indgået mellem ham og Bjødstrup. Sagsøger havde fra begyndelsen protesteret imod bestemmelsen i § 10.2 i forretningsordenen om kompetencen til at ansætte og afskedige godsforvalteren. Sagsøgeren afskedigede Bjødstrup på den måde, at han og advokat Christian Harlang overbragte Bjødstrup en skrivelse om ophævelse af ansættelsesforholdet på Bjødstrups bolig den 7. november 1997, tidligt om morgenen.

Den 10. november 1997 indgik sagsøger en samarbejdsaftale med godsforvalter Christian Wedell-Neergaard og skovrider Torkild Nielsen. Efter aftalen skulle sagsøger fortsat bevare sine beføjelser som overdirektør, medens Wedell-Neergaard og Torkild Nielsen skulle udfylde funktionen som godsforvalter på Gisselfeld, efter at sagsøger havde afskediget Bjødstrup.

I september 1997 vedtog bestyrelsesflertallet en oversigt over de vederlag, der fremover skulle medfølge stillingen for sagsøger som overdirektør. Bestyrelsens fastsættelse af de forskellige dele af vederlaget var uretmæssige indskrænkninger af hans rettigheder. F.eks. blev det fastsat, at overdirektøren alene skulle have kontor på slottet, medens sagsøgers far desuden havde kontor på godskontoret. Beslutninger om vedligeholdelse af klosteret var sagsøger indtil da vant til at træffe på egen hånd. Udgifterne til olie og el blev fastsat til 225.000 kr. om året, hvilket ikke er tilstrækkeligt i år med kolde vintre. Rengøringshjælp blev nu begrænset til rengøring i de dele af slottet, der var åbent for fremvisninger. Tidligere havde Gisselfeld betalt for rengøringen også i hans private afdeling af slottet. Før 1997 havde der ikke været begrænsninger i de beløb, som sagsøgeren hvert år kunne anvende til bil. Beløbet på 25.000 kr. årligt, som bestyrelsen fastsatte i 1997, er utilstrækkeligt, hvis der skal tages højde for reparationer. Bestemmelserne i vederlagsoversigten angående bolig til rådighed for overdirektøren ved fratrædelse som overdirektør var nye. Alle de tidligere overdirektører beklædte stillingen indtil deres død. Sagsøgerens aktuelle vederlag udgør 22.800 kr. om måneden før skat. Derudover har han fri bolig på slottet og betaling af varme og el.

Det er altid sagsøger, der har stået for rundvisninger af grupper på slottet. Siden 1997 har sagsøger tilbageholdt beløb af entreindtægter fra sådanne grupper. Bestyrelsen er bekendt med de beløb, som han har tilbageholdt. I årene 1998-2001 har der udelukkende været tale om småbeløb, som han har anvendt til modregning. Han kan ikke huske beløbenes størrelse.

I perioden fra ultimo oktober 1997 og indtil primo februar 1998 indkaldte sagsøger bestyrelsen til en række bestyrelsesmøder. Han formulerede indkaldelse og dagsorden for hvert bestyrelsesmøde i samråd med advokat Harlang. Således var dagsordenen af 31. oktober 1997 med indkaldelse til bestyrelsesmøde den 10. november 1997 udarbejdet af sagsøger i samråd med advokat Harlang. Dagsordenens punkter var ikke forud for udsendelsen drøftet med bestyrelsesmedlemmerne. Sagsøger fast-

lagde et af bestyrelsesmøderne til den 5. februar 1998. Bertel Brinck Eliassen havde forinden meddelt, at han kun meget dårligt havde mulighed for at deltage den pågældende dag. Sagsøger husker ikke længere, om han forsøgte at finde en anden mødedato.

Den 27. februar 1998 sendte sagsøger meddelelse til de øvrige bestyrelsesmedlemmer om, at han samme dag havde ansat Stig Aksel Andersson som ny godsforvalter. Ansættelsen havde sagsøger ikke forinden drøftet med de øvrige bestyrelsesmedlemmer. Dette ville have været nytteløst, da han ikke var på talefod med dem.

I tiden indtil 1995 er der fra klosteret sket udbetalinger i overensstemmelse med Gisselfelds formål, herunder til folk på egnen. Han har desuden selv taget initiativ til, at Gisselfeld Kloster yder betalinger til Røde Kors og SOS-børnebyerne.

På et tidspunkt forsøgte sagsøger forgæves at opnå, at bestyrelsen skulle suppleres med to yderligere medlemmer. Dette ønske blev imidlertid ikke imødekommet.

Ved en dom fra Retten i Gentofte den 7. april 2000 og Østre Landsrets ankedom af 23. august 2001 er sagsøger dømt til at betale i alt 100.000 kr. i sagsomkostninger i anledning af injuriersøgsmål anlagt af sagsøger imod blandt andre tre af de sagsøgte medlemmer af bestyrelsen i denne sag. Han har ingen økonomiske midler til at betale disse omkostninger.

Sagsøgte **Bertel Brinck-Eliassen** har forklaret, at han i 1995 fik en opfordring til at gå ind i Gisselfelds bestyrelse. Han var først lidt betænkelig ved at gå ind i bestyrelsen. Imidlertid havde han selv erhvervserfaring, og navnlig havde han tillid til proprietær Hans Bjerrisgaard, der ligeledes var medlem af bestyrelsen. Sagsøgte havde gået i skole med sagsøger. Sagsøgte kom ind i bestyrelsen i august 1995 og var til det første bestyrelsesmøde den 8. august 1995. Han kendte ikke fundatsgrundlaget før da. Med hensyn til tillægsfundatsen fra 1993 gik han ud fra, at punktet "ad 7" indebar, at de gamle bestemmelser i testamenter og konventioner fortsat var i

kraft, men at bestemmelserne heri blev modificeret af tillæggsfundatsen fra 1993. Han gik desuden ud fra, at overdirektørens stilling i forhold til bestyrelsen nogenlunde svarede til direktørens stilling i en sædvanlig erhvervsdrivende virksomhed i selskabsform.

Ved hans indtræden i august 1995 var der økonomiske vanskeligheder for Gisselfeld. Således havde Den Danske Bank rejst nogle store krav mod klosteret. Desuden havde Civilretsdirektoratet tilkendegivet, at det var nødvendigt med en professionel ledelse af klosteret. På mødet i august 1995 gennemgik bestyrelsen regnskaberne. Resultatet blev, at klosteret skiftede bankforbindelse. Man skiftede til Jyske Bank, som dog samtidig krævede, at der blev opstillet en handlingsplan for den videre drift. På mødet den 8. august 1995 var et hovedpunkt de krav, der var stillet af banken. Et andet hovedpunkt på mødet blev sagsøgerens krav om højere løn.

Under det næste bestyrelsesmøde, den 8. november 1995, gav sagsøger oplysninger om, at frasalg kunne blive nødvendigt. Af punkt 7 i mødereferatet fra bestyrelsesmødet den 8. november 1995 fremgår det, at sagsøger oplyste, at frasalg af skov og inventar mv. ville være nødvendigt for at bringe Gisselfelds økonomi på fode igen.

På det følgende bestyrelsesmøde, den 10. januar 1996, forelå der oplysninger om tilbud med hensyn til salgssummer i tilfælde af frasalg. Sagsøger havde talt om, at det ville være nødvendigt med frasalg i størrelsesordenen 35 mio. kr., men at der selv da ville være et driftsunderskud på 2,3 mio. kr. Skulle også dette underskud fjernes, ville yderligere tiltag være påkrævet. Sagsøger oplyste på januarmødet, at der nu var sket en besigtigelse af indbo og malerier med henblik på vurdering af salgssummer. Konkrete tilbud eller endelig vurdering forelå dog ikke endnu. Godsforvalteren, Bjødstrup, blev bedt om at klargøre til salg f.eks. i form af at forberede udmatrikulering af arealer. Frasalg blev dog ikke til noget i sidste ende.

Proprietær Hans Bjerrisgaard var en fuldt ud professionel

landmand. Vidnet ved ikke, hvem der måtte have haft ønske om, at Bjerrisgaard i 1996 skulle træde ud af bestyrelsen.

Fra forsommeren 1996 bestod bestyrelsen for Gisselfeld af sagsøger, proprietær Bjerrisgaard, godsejer Koed-Jørgensen, advokat Niels Oluf Kyed og sagsøgte selv. Bestyrelsesarbejdet blev udført under, hvad man kan kalde en kollektiv ledelse. Koed-Jørgensen havde forstand på godsdrift og var landbrugs- og skovbrugskyndig. Sagsøgte havde forstand på erhvervsforhold og tog sig i en række tilfælde af administrative spørgsmål, herunder om forhold, der indebar kontakt til myndigheder. I forsommeren 1996 indtrådte generalløjtnant Hillingsø i stedet for Hans Bjerrisgaard. Hillingsø havde forstand på jagt og fiskeri. Han tog sig også af slottets arkiver. Bestyrelsen var meget aktiv. I forbindelse med hvert bestyrelsesmøde kørte bestyrelsen således rundt i bus til godsets forskellige arealer og besigtigede forskelligt. Sagsøger deltog imidlertid aldrig i disse besigtigelsesforretninger.

I juli 1996 blev der udarbejdet en forretningsorden for bestyrelsen. Dette var helt nødvendigt af hensyn til samarbejdet med sagsøger, der på egen hånd traf beslutninger, som lå uden for hans kompetence som overdirektør. Dette skete imidlertid fortsat i en lang række tilfælde, og bestyrelsen klagede over dette til tilsynsmyndigheden, Civilretsdirektoratet. Det blev også nødvendigt for bestyrelsen at sende brev til sagsøger den 6. august 1996 om, at Koed-Jørgensen nu havde fået bemyndigelse til at træffe beslutninger om alle dispositioner vedrørende den forretningsmæssige drift af klosteret, herunder med hensyn til salg af korn. Samarbejdet med sagsøger blev stadig vanskeligere, og sagsøger overskred fortsat grænserne for sin kompetence i forhold til bestyrelsens kompetence.

Navnlig fra og med den sidste halvdel af 1997 blev samarbejdet i betydelig grad vanskeliggjort af sagsøgeren. For eksempel begyndte sagsøgeren at møde op til bestyrelsesmøderne med masser af materiale fra sin nye advokat, uden at der forinden var givet de øvrige bestyrelsesmedlemmer tid til at sætte sig ind i materialet.

Indtil november 1997 var det ikke sagsøger, men godsforvalteren, Bjødstrup, som indkaldte til bestyrelsesmøderne. Bjødstrup opfordrede altid forinden de enkelte medlemmer til at meddele, hvilket emner de ønskede sat på dagsordenen.

Ultimo 1997 var samarbejdsforholdene imellem sagsøgeren og de øvrige bestyrelsesmedlemmer blevet yderst vanskelige.

Fra november 1997 til februar 1998 indkaldte sagsøger til en række bestyrelsesmøder. Dette skete uden forudgående kontakt til øvrige bestyrelsesmedlemmer, der således heller ikke blev spurgt, hvilke punkter de måtte ønske optaget på dagsordenen. Sagsøgte undrede sig også over, at sagsøger f.eks. i begyndelsen af februar 1998 havde valgt at lægge et bestyrelsesmøde på en dato, hvor han netop havde meddelt sagsøgeren, at han var forhindret.

Mødeindkaldelserne fra sagsøger drejede sig i vidt omfang om dagsordenspunkter, som de øvrige bestyrelsesmedlemmer ikke havde mulighed for at forholde sig til eller behandle, f.eks. fordi der var tale om forhold, der stred imod forretningsordenen. Således ønskede sagsøgeren behandlet dagsordenspunkter om blandt andet beslutning vedrørende ansættelse af personer, som han på egen hånd havde ansat, uden at dette lå inden for hans kompetence og uden forudgående orientering herom til bestyrelsen.

I begyndelsen af november 1997 blev godsforvalter Bjødstrup bortvist af sagsøgeren, uden at der inden da var givet nogen orientering til de øvrige medlemmer af bestyrelsen. Bjødstrup, som var en særdeles kvalificeret godsforvalter, endte med at sige op på grund af de chikanerier, som han blev udsat for fra sagsøgerens side.

I november 1997 traf sagsøger uden at have kompetence dertil aftale med Christian Wedell-Neergaard og Torkild Nielsen om, at de skulle udøve godsforvalterens funktioner på Gisselfeld. Sagsøgte fik orientering herom, efter at den pågældende aftale var truffet. Sagsøgerens aftale med de pågældende stred mod Gisselfelds forretningsorden og blev endvidere indgået, efter

vorlig, at hvis der ikke blev grebet ind, kunne man risikere, at Gisselfeld senere måtte gå i betalingsstandsning.

Vidnet talte med proprietær Hans Bjerrisgaard, der var medlem af bestyrelsen. Bjerrisgaard sagde, at situationen var kompliceret, men ikke umulig. Sagsøgte talte ligeledes med godsejer Reventlow-Grinling, der også var medlem af bestyrelsen. Han gav over for sagsøgte udtryk for, at det ville være muligt at drive Gisselfeld videre, men at sagsøgte som betingelse skulle kræve, at der forelå helt faste retningslinier for henholdsvis sagsøgerens og bestyrelsens opgaver. Han anbefalede også, at det fra starten lå fast, at der ikke skulle ske drøftelser af de samme forhold flere gange. Han rådede endvidere sagsøgte til i givet fald at sørge for at have kontrol med, hvad der skete imellem de enkelte bestyrelsesmøder. Sagsøgte skrev derefter det brev af 22. april 1996 til sagsøgeren, som er fremlagt i sagen. Bemærkningerne i brevet havde baggrund i det, han havde hørt før sin indtræden i bestyrelsen. Henning Kjeldsen, som sagsøgte pegede på som revisor, er en af de dygtigste statsautoriserede revisorer med hensyn til godser eller større landbrugsejendomme. Da sagsøger havde modtaget brevet af 22. april 1996, ringede sagsøger til sagsøgte og sagde, at han fandt, at der var tale om hårde betingelser. Imidlertid accepterede sagsøger betingelserne.

På et tidspunkt i foråret 1996 så sagsøgte første gang de gamle fundatstekster. Han anså det selv som bestyrelsesmedlemmernes opgave at sørge for godsets drift. Det var den opgave, som bestyrelsen skulle koncentrere sig om.

I forbindelse med etableringen af den nye bestyrelse forsøgte man at sørge for, at bestyrelsen som helhed så alsidigt som muligt dækkede de emneområder, som var væsentlige for godsets drift. Bertel Brinck-Eliassen stod for regnskabsmæssige og administrative spørgsmål, medens sagsøgte tog sig af forhold vedrørende landbrug. Hans Peter Bjerrisgaard fratrådte bestyrelsen, fordi han og sagsøgte begge havde forudsætninger inden for det samme emneområde. Hillingsø havde kendskab til forhold vedrørende skov og jagt og havde samtidig brede kontaktflader i kulturel og historisk sammenhæng af betydning for Gissel-

feld. Endvidere supplerede man sig med den nødvendige og gode ekspertise, der var til stede på Gisselfeld. Landbrugsinspektør Peter Trolle stod for landbruget, Jan Borre Bjødstrup var godsforvalter, og Jens Risom var ansvarlig for skovdriften. Skovrider Keld Velling ydede konsulentbistand med hensyn til skoven.

I 1995, før den nye bestyrelse kom til, var der et overskud på knap 6 mio. kr. på Gisselfeld. Imidlertid var dette overskud tilvejebragt ved, at man havde opnået ekstraordinære indkomster på ca. 7 mio. kr., som var indtægtsført. Selve driften havde imidlertid givet et par millioner kr. i underskud. Den nye bestyrelse så det som sin opgave at vende Gisselfelds flerårige driftsunderskud til overskud.

Bestyrelsen iværksatte over en bred kam en række tiltag, som havde til hensigt at ajourføre og rationalisere driften af godset. F.eks. valgte man med hensyn til landbruget at satse på færrer, men mere indtægtsgivende afgrøder, ligesom man foretog jordforbedringer. Man prøvede også i højere grad at udnytte så vidt muligt al landbrugsjord uanset dens beliggenhed. Under skovdriften skete der rationalisering; antallet af medarbejdere i skoven blev skåret ned fra 3 til et gennemsnit på 1 1/2 person. Skovdriften forbedredes ifølge en plan lagt af Keld Velling. Bestyrelsen fulgte i det hele Vellings strategi, herunder med hensyn til tilplantning. Endvidere tog man flere gårdhuse i brug rundt omkring på godset og sørgede for, at huslejen blev reguleret. Derved indvandt man yderligere en million kr. til driften. Driften af selve slottet blev rationaliseret. Derved blev udgifterne nedbragt med 1/2 mio. kr. Udgiften vedrørende parken blev nedbragt. Angående jagtleje opnåedes stigende indtægter.

I 1995, før den nye bestyrelse kom til, var prioritetsgælden for Gisselfeld Kloster godt 62 mio. kr. Denne gæld blev efterhånden nedbragt, således at den f.eks. i år 2000 var nedbragt til ca. 40 mio. kr.

I årene 1991-1994 var Gisselfelds årlige økonomiske resultat underskud. Efter at der i 1995 havde været et underskud på

selve driften på et par mio. kr., gav driften fra 1996 og fremefter overskud. Gisselfelds samlede økonomiske resultat i 1996 var et overskud på ca. 1,5 mio. kr., i 1997 godt 4,5 mio. kr., i 1998 omtrent 5,3 mio. kr., i 1999 godt 5,9 mio. kr. og i år 2000 godt 6,6 mio. kr. Gisselfeld Klosters indtjening er ca. 40.000 kr. højere i døgnet end tidligere, og prioritetsgælden er i 2001 nedbragt til omkring 36 mio. kr.

Det kan meget vel være, at Gisselfelds driftsresultater vedrørende selve landbruget allerede fra 1995 og fremefter har ligget over det indeks, som gælder for landbrug på Sydøstsjælland. Gisselfelds økonomiske resultater er imidlertid kun tilfredsstillende, i det omfang Gisselfeld selv driftsmæssigt kan køre uden underskud. De forbedringer, der er indtrådt vedrørende Gisselfelds drift, er indtrådt fra 1996 og fremefter. Resultaterne skyldes navnlig den nye bestyrelses samlede forskellige nævnte tiltag. Således er der samlet set sket forbedringer på et par mio. kr. årligt vedrørende landbruget, på ca. en mio. kr. vedrørende indtægter af leje af gårdhuse, på et par mio. kr. vedrørende slottet, ca. 1 mio. kr. vedrørende parken og ca. 750.000 kr. vedrørende udleje af jagt.

En forbedring af resultatet vedrørende skovdriften fra 1994 til 1995 skyldtes blandt andet en forøgelse af skovhugsten.

Efter sagsøgtes opfattelse har der generelt set ikke været prisfald i landbruget, og situationen i starten af 1990'erne kan ikke generelt karakteriseres som en landbrugskrise.

Fra oktober 1997 begyndte sagsøgeren at optræde således, at samarbejdet med den øvrige bestyrelse og med godsets ledende medarbejdere var helt umuliggjort. De ansatte var udsat for en række cikanerier fra sagsøgerens side. Herunder bortviste sagsøger uberettiget godsforvalteren og overbragte ham et brev om, at han og hans familie ville blive udsat af tjenesteboligen på godset efter udløbet af en frist på 10 dage. Bortvisningsskrivelsen blev overbragt til godsforvalteren af sagsøger og sagsøgers advokat en dag i starten af november 1997 omkring kl. 6 om morgenen. Fra dette tidspunkt var samarbejdsforholdene mellem sagsøgeren og den øvrige bestyrelse og mellem sagsø-

rammer, der er sat i oversigten over overdirektørens vederlag, er det, som der er råd til ud fra driftsresultaterne.

Statsautoriseret revisor Henning Kjeldsen og hans firma er ikke revisor for sagsøgte og heller ikke for nogen erhvervsvirksomhed, som sagsøgte står i spidsen for. Skovrider Torkild Nielsen har vidnets virksomhed anvendt igennem 15 år som konsulent.

På vidnets egne godser i Jylland, Åkjær og Julianelyst, drives kvægløst landbrug. Kornet fra vidnets godser sælges gennem DLG, men ikke sammen med Gisselfelds korn. Han har aldrig solgt sine egne godsers korn sammen med Gisselfelds korn.

Sagsøgte har som bestyrelsesmedlem for Gisselfeld Kloster modtaget et honorar på 25.000 kr. om året. Endvidere modtager han til dækning af positive udgifter ca. 125.000 kr. årligt. Derudover får han kørselsgodtgørelse. Sagsøgtes bestyrelseshonorar er sat op til 50.000 kr. om året med virkning fra 1. januar 2000.

Sagsøgte **K. G. H. Hillingsø** har forklaret, at sagsøger tilsyneladende havde et meget stort privatforbrug, som blev finansieret af Gisselfelds midler. Bestyrelsen bad Gisselfelds revisor om at undersøge dette nærmere. Det fremgik af revisors rapport, at overdirektøren i sine økonomiske dispositioner var gået langt ud over, hvad der ville ligge inden for rammerne af de almindelige beføjelser for en direktør i et almindeligt erhvervsdrivende selskab. Oplysningerne om sagsøgers økonomiske dispositioner og revisors rapporter herom blev forelagt for kammeradvokaten. Kammeradvokaten udtalte, at man ikke kunne slå fast, at sagsøger havde overtrådt bestemte rammer for økonomiske dispositioner, idet der ikke tidligere havde været fastsat udtrykkelige rammer. Kammeradvokaten anbefalede, at man i bestyrelsen fastlagde nærmere retningslinier for overdirektørens fremtidige adgang til at træffe økonomiske dispositioner på klosterets vegne. Kammeradvokaten foreslog også, at der blev udarbejdet en inventarfortegnelse.

Der opstod intet inhabilitetsspørgsmål ved, at bestyrelses-

flertallet den 6. august 1996 gav Koed-Jørgensen ret til at forestå den forretningsmæssige drift af klosteret, inklusive salg af korn. DLG har i øvrigt oplyst, at der ikke var nogen sammenblanding af kornsalg fra Gisselfeld med kornsalg fra Koed-Jørgensens egne godser.

Bestyrelsen tog oplysningen i august 1997 om ulovlig sprøjtning af kornareal på Gisselfeld meget alvorligt og kontaktede blandt andet den eksterne planteavlskonsulent, landbrugsinspektør Peter Trolle, om spørgsmålet. Efter en nærmere undersøgelse kunne han imidlertid konkludere, at der intet ulovligt var sket.

Det nævnte forslag fra kammeradvokaten om, at der blev fastlagt rammer for sagsøgers forbrug finansieret af klosterets midler, var baggrunden for, at der på bestyrelsesmødet den 5. september 1997 blev vedtaget en oversigt over de vederlag, som medfulgte stillingen som overdirektør på klosteret. Der var enighed herom blandt samtlige øvrige medlemmer af bestyrelsen. Flertallet havde den opfattelse, at overdirektørens lønramme 40-løn med tillæg af de forskellige vederlag nævnt i oversigten var tilstrækkelig for overdirektøren, også i sammenligning med klosterets årlige indtægter.

Efter talrige samarbejdsvanskeligheder forårsaget af sagsøger besluttede bestyrelsesflertallet, det vil sige alle medlemmer af bestyrelsen med undtagelse af sagsøger, at suspendere sagsøger som overdirektør. Dette blev meddelt sagsøger ved anbefalet brev den 6. november 1997. Baggrunden for suspensionen er beskrevet i skrivelsen. Sagsøger samarbejdede slet ikke med den øvrige bestyrelse, men modarbejdede den og modarbejdede i det hele en effektiv drift af Gisselfeld Kloster. Derfor var det blevet særdeles vanskeligt at drive klosteret. I grundlaget for suspensionen indgik med meget betydelig vægt, at sagsøger havde umuliggjort arbejdsforholdene for klosterets ledende medarbejdere. Den 4. november 1997 overbragte sagsøger et brev med en håndfæstning, som økonomidirektøren, det vil sige godsforvalteren, Jan Bjødstrup, skulle underskrive. Da Bjødstrup efter pålæg fra bestyrelsesflertallet ikke underskrev den pågældende håndfæstning, fik Bjødstrup den 5. novem-

ler samlinger. Vidnet tog derefter hen til godskontoret. Stemningen hos de ansatte var på grund af sagsøgers adfærd blevet meget dårlig.

Det var derefter nødvendigt med en fogedsag, for at bestyrelsesflertallet kunne få adgang til Gisselfeld. Fogedsagen endte med, at bestyrelsesflertallet blev indsat i besiddelsen af Gisselfeld den 20. november 1997.

Da sagsøgte den 10. november 1997 fysisk blev nægtet adgang til Gisselfeld, opgav han at komme til de møder, som sagsøger derefter indkaldte til. Et møde den 3. december 1997 havde sagsøgte meldt afbud til. Sagsøgers deltagelse i bestyrelsesmøderne havde udviklet sig til, at hans svar under samtlige dagsordenspunkter var, at han først måtte tale med sin advokat om punktet. Derved søgte sagsøger at vanskeliggøre, at der blev truffet beslutninger under bestyrelsesmødet.

På grund af de meget vanskelige arbejdsforhold for Bjødstrup og de deraf følgende bekymringer for også hans familie endte Bjødstrup med at vælge at fratræde sin stilling. Sagsøgte gav først på et sent tidspunkt, nemlig den 26. februar 1998, besked til sagsøger om, at Bjødstrup ville fratræde den 1. marts 1998. Dette gjorde sagsøgte af hensyn til Bjødstrup og hans familie. Sagsøgte forudså, at sagsøger ellers i samråd med sin advokat ville chikanere Bjødstrup og hans familie f.eks. i forbindelse med uberettiget forsøg på at ansætte ny økonomidirektør eller godsforvalter på egen hånd.

Under bestyrelsesarbejdet udfyldte sagsøger ikke funktionen som formand. Fra foråret 1996 var det sagsøgte advokat Niels Oluf Kyed, som ledede møderne. Da sagsøgte Hillingsø selv senere blev næstformand i bestyrelsen, overtog han mødeledelsen, samtidig med at han også i øvrigt reelt var fungerende bestyrelsesformand. Før det tidspunkt, hvor sagsøger selv begyndte at udsende en række mødeindkaldelser, var indkaldelser til bestyrelsesmøder altid sket efter forudgående kontakt til samtlige bestyrelsesmedlemmer, således at bestyrelsesmøder blev fastsat på datoer, hvor bestyrelsesmedlemmerne kunne møde.

Sagsøgte er hele tiden gået ud fra, at bestemmelserne i tillægsfundatsen fra 1993 er gyldig. Da der er taget nye lovmæssige skridt af lovgivere og myndigheder, og sagsøger i øvrigt selv har tiltrådt fundatsændringerne, der fremgår af tillægsfundatsen fra 1993, er sagsøgte hele tiden gået ud fra, at alt er i orden. Også efter meldingerne fra Civilretsdirektoret har sagsøgte set det som sin og den øvrige bestyrelses opgave at redde Gisselfeld Kloster, således at det vil være muligt økonomisk at videreføre klosteret. Også forretningsordenen af 10. juli 1996 blev underskrevet af sagsøger efter langvarige betæneligheder fra sagsøgers side.

Sagsøgte har fremsat det ønske, at der skulle være en mulighed for bestyrelsen til at kontrollere samlingerne på Gisselfeld. Dette så han for så vidt også som et positivt tiltag i relation til sagsøger; derved kunne sagsøger undgå uberettiget at blive beskyldt for at sælge ud af samlingerne. F.eks. havde sagsøgte på et tidspunkt andetsteds fået oplysninger om, at et billede fra Gisselfelds samlinger var blevet solgt. Efter en rundvisning kunne sagsøgte konstatere, at billedet fortsat var der. En kontrolmulighed for bestyrelsen ville derfor være en positiv mulighed for at søge at undgå misforståelser.

Sagsøgte **Niels Oluf Kyed** har supplerende forklaret, at sagsøger forud for vedtagelsen af bestyrelsens forretningsorden havde betæneligheder. Sagsøger endte imidlertid med at underskrive forretningsordenen sammen med den øvrige del af bestyrelsen den 10. juli 1996. I forbindelse med vedtagelsen imødekom bestyrelsen et ønske fra sagsøgers side om, at det i bestyrelsen blev vedtaget og protokolleret, at hvis 4/5 af den daværende bestyrelse fratrådte, ville den vedtagne forretningsorden bortfalde og en ny skulle udarbejdes. Bestemmelsen i forretningsordenens § 10.2. om bestyrelsens ansættelse og afskedigelse af godsforvalter og afdelingsleder var udarbejdet med tanke på blandt andre godsforvalter Bjødstrup. Bestemmelsen i § 10 i forretningsordenen var i det hele nødvendig i forhold til sagsøger, der ikke magtede at drive et gods af Gisselfelds størrelse på egen hånd.

Bestyrelsesflertallet kunne i sommeren 1996 konstatere, at

klosteret i en årrække havde givet utilfredsstillende økonomiske resultater, således at dets gæld var vokset betydeligt.

I 1996 blev det i bestyrelsen besluttet at give Koed-Jørgensen retten til at disponere med hensyn til den forretningsmæssige drift af klosteret, herunder med hensyn til salg af korn. Meningen var, at sagsøger herefter skulle koncentrere sin indsats om slottet og samlingerne. Beslutningen herom var truffet i bestyrelsen i juni 1996. Allerede i august 1996 var det nødvendigt at præcisere dette skriftligt over for sagsøger.

Koed-Jørgensen er en af Danmarks dygtigste landmænd. For sine to store godser i Jylland plejede han at opnå gode kornpriser. Når Koed-Jørgensen skulle forestå Gisselfelds salg af korn, var der ikke tale om, at Gisselfelds korn skulle sælges sammen med kornet fra Koed-Jørgensens egne godser. Men Koed-Jørgensen skulle søge at opnå lige så fordelagtige priser for Gisselfelds korn som for kornet fra Koed-Jørgensens egne godser. Sagsøgte og de øvrige medlemmer af bestyrelsen med undtagelse af sagsøger så ingen risiko for sammenblanding af interesser herved. De fleste landbrug sælger korn til DLG. Den afdeling af DLG, som kornet fra Koed-Jørgensens godser i Jylland blev solgt til, var en anden afdeling end den, som Gisselfelds korn blev solgt til. Det var helt åbenlyst i Gisselfelds interesse, at klosteret opnåede de bedst mulige kornpriser.

Den 23. april 1997 skrev sagsøgte til Civilretsdirektoret for at opnå opbakning og hjælp til bestyrelsesflertallet, idet sagsøger optrådte på en måde, der var fuldstændig ødelæggende for et normalt bestyrelsesarbejde. Under bestyrelsesmøderne var det f.eks. meget vanskeligt at gennemføre saglige drøftelser. Sagsøger afbrød ustandselig og ønskede tidligere afsluttede drøftelser genoptaget, idet han genfremsatte tidligere fremsatte synspunkter vedrørende forlængst truffe beslutninger. Store dele af bestyrelsesmøderne gik med, at sagsøger insisterede på at diktere kvarterlange afsnit til bestyrelsesprotokollen om forhold, der ofte ikke angik dagsordenen, ligesom sagsøgers fremsatte synspunkter til tider var uforståelige for den øvrige bestyrelse. Sagsøgers optræden under bestyrelsesmøder havde tilsyneladende til hensigt at sabotere et sag-

ligt forløb af bestyrelsesmøderne. Senere i 1997 forværredes forholdene yderligere.

Den 5. september 1997 vedtog bestyrelsesflertallet, det vil sige bestyrelsen med undtagelse af sagsøger, en oversigt med en angivelse af rammen for de vederlag, som skulle medfølge stillingen som overdirektør. Baggrunden for vedtagelsen af oversigten over vederlag var, at bestyrelsen havde konstateret, at der tilsyneladende forelå et helt overdrevent udgiftsforbrug fra sagsøgers side. Det overdrevne forbrug havde blandt andet omfattet udskiftning af bil to - tre gange i løbet en måneds tid og et betydeligt forbrug af olie, varme, telefon og andet. Kammeradvokaten havde på et tidspunkt til vurdering, om der kunne gribes ind i den anledning. Kammeradvokatens melding var, at der ikke kunne gribes ind, fordi der ikke tidligere var fastsat klare retningslinier for overdirektørens vederlag. Kammeradvokaten anbefalede på den baggrund, at der for fremtiden blev fastsat retningslinier.

Fastlæggelsen af oversigten over vederlag var et nødvendigt tiltag som led i at bringe klosterets økonomi på fode igen. I oversigten over overdirektørens vederlag blev det fastlagt, at han alene havde kontor på slottet. Dette skyldtes den ændrede fordeling af arbejdsopgaver, idet overdirektøren efter bestyrelsens fastlæggelse af arbejdsfordelingen ikke længere skulle stå med hovedansvar for landbrug og skovbrug. Det var derfor ikke hensigtsmæssigt, at han havde kontor på godskontoret. Sagsøger havde svært ved at forstå, at der skulle være begrænsninger i hans muligheder for at disponere over Gissel-feld. Han havde åbenbart den opfattelse, at fonden udelukkende havde til formål at sikre ham særlige livsvilkår. Dette var den øvrige bestyrelse ikke enig med ham i. Sagsøger respekterede ikke alle de beslutninger, som bestyrelsen traf inden for rammerne af lovgivningen og den forretningsorden, som han selv havde været med til at vedtage. Sagsøgers optræden var ødelæggende for samarbejdet i bestyrelsen og skabte også vanskeligheder for godsets ledende medarbejdere, som kunne have svært ved at forstå, hvem de skulle rette sig efter.

I tillægssfundatsens afsnit ad 8), punkt h, afsnit 2, så sag-

søgte ingen uoverensstemmelse imellem på den ene side bestemmelsen om, at overdirektørens vederlag godkendes af bestyrelsen, og på den anden side reglen om, at de til overdirektørhvervet traditionelt knyttede øvrige rettigheder opretholdes i hidtidigt omfang. Forholdene for klosteret, herunder overdirektørens vederlag, måtte tilrettelægges i overensstemmelse med fondens formål og dens driftsresultater, og sagsøger havde selv været med til at vedtage forretningsordenen.

Sagsøgte var på et tidspunkt blevet gjort bekendt de gamle testamenter og konventioner. Gisselfeld er en erhvervsdrivende fond, som efter erhvervsfondslovens ikrafttræden er omfattet af denne lov. Den vedtagne tillægsfundats fra 1993 og bestyrelsens dispositioner var fuldt ud hjemlede.

Hans Peter Bjerrisgaard har forklaret, at han selv ejer en ejendom på 100-120 ha. Han har en driftslederuddannelse inden for landbruget. Da han var medlem af bestyrelsen for Gisselfeld, sad han også i Landbrugsrådet og var desuden formand for de europæiske frøavlernes forening.

Vidnet indtrådte i bestyrelsen efter opfordring fra sagsøger og fra Otto Danneskiold-Samsøe og godsejer Reventlow-Grinling. I Gisselfelds bestyrelse tog vidnet sig af spørgsmål om finansiering og herunder om omlægning af lån. Da han kom ind i bestyrelsen, var der ikke meget fokus på det forretningsmæssige med hensyn til landbruget, og på Gisselfeld manglede en organisation, der kunne give mulighed for tilbagemelding til ledelsen om den løbende drift.

På et tidspunkt deltog vidnet som bestyrelsesmedlem i et møde med klosterets bank og kreditforening vedrørende klosterets økonomi. Drøftelsen på mødet mundede ud i, at Gisselfelds lån blev samlet og omlagt. Man udnyttede derved konverteringsfordele, og omlægningen gav en gevinst på 8 eller 9 mio. kr. vistnok i 1994.

Vidnet støttede beslutningen om geninddragelse af de landbrugsjorde, som i en årrække som havde været forpagtet bort. Geninddragelse af jordene krævede investeringer. Der blev in-

geledes investeret i modernisering af gårdhuse rundt omkring på klosterets jorde. Dette skete hovedsagelig som udgifter taget over driften. Det kan godt passe, at der i 1990 var et årsresultat på 3/4 mio. kr., og at årsresultaterne i årene 1991 - 1993 var negative med henholdsvis 3,3 mio., 5,1 mio. kr. og 5,4 mio. kr. Disse driftsresultater var udslag af mange faktorer. Det afgørende var imidlertid ikke de enkelte års resultater, men at der blev sørget for langsigtede forbedringer af godsets drift. I den forbindelse var investeringen i korn-tørreri på Gisselfeld en fornuftig disposition.

Da han udtrådte af bestyrelsen i 1996, var alt velholdt på Gisselfeld, og der var disponeret rigtigt med hensyn til landbrug og finansiering. Man var ikke ved at køre Gisselfeld i sæk i årene forud for 1996. Gisselfeld Kloster var i det hele en sund virksomhed. Drøftelser vedrørende frasalg af jord eller løsøre i august til december 1995 og januar 1996 var blot overvejelser om et "worst case-scenario". Vidnet har ikke erindring om drøftelse af spørgsmål om salg af værdier i form af arealer og indbo for en værdi af 35 mio. kr. Han husker heller ikke, hvordan en sådan eventuel salgssum nærmere tænkes at fordele sig på forskellige salgsobjekter.

Vidnet var ikke utilfreds med overdirektøren. Det er ikke forkert at sige, at vidnet ikke følte sig velkommen i bestyrelsen, efter at Koed-Jørgensen var tiltrådt.

Jan Russel har forklaret, at han har været revisor for Gisselfeld fra medio 1980'erne og indtil 1995. Fra slutningen af 1980'erne var der en de facto-bestyrelse på Gisselfeld bestående af sagsøger, godsejer Reventlow-Grinling, Otto Danne-skiold-Samsøe og advokat Steen Christensen. Senere kom proprietær Hans Peter Bjerrisgaard også med i bestyrelsen. Vidnet deltog i et årligt bestyrelsesmøde vedrørende årsregnskabet. Fra 1990-1991 deltog vidnet også i andre bestyrelsesmøder.

Fra omkring 1990 begyndte Gisselfeld at hjemtage bortforpagtede jorde. Dette medførte udgifter til opbygning af maskinpark og udgifter til etablering af et korntørreri. Investeringerne i maskinpark viste sig blandt andet ved, at afskrivningerne fra

1991 steg fra ca. 1,1 til ca. 2 mio. kr. i driftsregnskabet. Der var tale om lineære afskrivninger, typisk over 5 eller 7 år. Der skete også modernisering af huse. Udgiften hertil blev taget over driften.

Gisselfeld havde tunge lån. Der var en del år tidligere optaget større realkreditlån, hvilket var almindeligt for landbruget. Da renteniveauet fra omkring 1990 var faldende, gav dette et problem for Gisselfeld.

Når der i 1990 var prioritetsgæld for ca. 35 mio. kr., kunne dette skyldes investeringer i gårde mv., der var hjemtaget fra forpagtning, samt Gisselfelds køb af pantebreve for mellem 20 og 30 mio. kr. Gælden var i 1991 forøget til omkring små 70 mio. kr. Dette skyldtes dels udgifter på 9 mio. kr. til korn-tørreriet, dels indfrielse af nogle pantebreve. Endvidere var der investeret i obligationer. Det var ikke ualmindeligt, at man på personligt ejede større godser optog prioritetslån og anvendte provenuet til investering i pantebreve.

I 1990 var der et samlet resultat for Gisselfeld på godt 750.000 kr. i overskud. En del af overskuddet var foranlediget af kursgevinster. Derfor var det nødvendigt med ændring af finansieringen for de følgende år. Også ultimo 1980'erne havde kursgevinster givet en positiv påvirkning af det endelige årsresultat. I årene fra 1991 til og med 1994 var der underskud på i alt cirka 20 mio. kr. vedrørende den samlede periode.

Det kan godt passe, at der fra 1994 til 1995 skete en forbedring af Gisselfelds nettodriftsresultat angående landbruget fra cirka 2 mio. kr. til cirka 3,3 mio. kr. og en forbedring af nettodriftsresultatet vedrørende skovene fra 1,5 mio. kr. til 2,6 mio. kr. Med vidnets begrænsede kendskab til landbrug går han ud fra, at forbedringen på landbrugsområdet skyldtes forhold, der var arbejdet med gennem tiderne, samt konjunkturforbedringer i landbruget. I bestyrelsen var stemningen imidlertid den, at konjunkturerne i starten i 1990'erne var dårlige. Driftsresultatet vedrørende skoven var mere elastisk, da der som regel var mulighed for at regulere det enkelte års driftsresultat ved at forøge eller formindske årets hugst. Det

var hans indtryk, at man skovede nogenlunde svarende til tilvæksten.

I 1996, da Gisselfeld ophørte med at være klient i vidnets revisionsfirma, var klosteret ikke kørt i sæk. Der var siden primo 1990'erne gennemført investeringer, der kunne give gode langsigtede resultater. Vidnet kan imidlertid ikke sige, om de pågældende investeringer var tilstrækkelige.

Henning Kjeldsen har forklaret, at han er agronom og statsautoriseret revisor. Han har beskæftiget sig med revision af landbrug siden 1980.

Der blev udarbejdet en revisionsrapport, som viste, at sagsøger tilsyneladende udgiftsførte privatudgifter under klostrets udgifter. Vidnet deltog ikke i udarbejdelse af oversigten over overdirektørens vederlag. Før oversigt over vederlag for overdirektøren blev fastsat, havde sagsøger på et tidspunkt private telefonudgifter på ca. 50.000 kr. om året.

Fra den 1. marts 1998 var det vidnet, der var referent på bestyrelsesmøder. Bestyrelsesmøderne var unødigt langtrukne. Dette skyldtes navnlig, at sagsøger altid havde indsigelser, som han ønskede protokolleret. Vidnet havde aldrig oplevet noget lignende i sin professionelle tilværelse. Vidnet opfattede det således, at sagsøger saboterede bestyrelsesmøderne.

I december 1996 udarbejdede vidnet efter anmodning fra bestyrelsen for Gisselfeld en sammenligning af Gisselfeld klostrets driftsresultater med driftsresultater ifølge oversigter udarbejdet af Fyns Stifts Patriotiske Selskab. Oversigten viste, at Gisselfelds resultater i årene 1991-1995 lå væsentligt under det, som andre større landejendomme i den pågældende periode præsterede. Sammenligningen viste, at Gisselfeld i fire ud af de nævnte fem år havde haft underskud før renter. Samtidig fremgik det af analyseresultater fra oversigten udarbejdet af Fyns Stifts Patriotiske Selskab for nogle år i perioden imellem 1990-1995, at de største ejendomme i de anførte år havde givet væsentlige positive resultater før renter.

Gennem de seneste fem år er økonomien på Gisselfeld blevet væsentlig forbedret. Dette skyldes rationalisering og effektivisering af driften på klosteret over en bred front. Den nye bestyrelse har foretaget nyanskaffelser for 10-15 mio. kr. Trods disse nyanskaffelser er klosterets gæld blevet nedbragt.

I 1995 var der en god høst på Gisselfeld. Året efter faldt høstindtægten. Fra 1996 foretog bestyrelsen en betydelig forenkling af Gisselfelds drift; man satsede på færre afgrøder og i øvrigt på det, som man var bedst til. Man gik over til de kornsorter, som gav en mere sikker indtjening. Investeringer i jordforbedringer og hjemtagning af landbrugsjord i begyndelsen af 1990'erne var hensigtsmæssige tiltag. Det var også en fornuftig beslutning at foretage investering i et korntørreri. Der er ikke tegn på, at korntørreriet er forældet. Vidnet ved imidlertid ikke, om den pris, som man betalte for at få etableret korntørreriet, vistnok 9 mio. kr., var en fornuftig pris, eller om man kunne have opnået en driftsmæssigt lige så god løsning for færre penge.

Jan Borre Bjødstrup har forklaret, at han blev ansat som godsforvalter den 1. maj 1995 på Gisselfeld. Han er revisor og har endvidere taget HD og er cand.merc.aud.

Ved sin ansættelse den 1. maj 1995 fik vidnet ikke forelagt de gamle fundatspapirer eller tillægsfundatsen fra 1993. Dette materiale så han først i efteråret 1995, efter at have spurgt advokat Kyed herom. I efteråret 1995 var sagsøger vidnets chef. Sagsøger var også den, som ansatte vidnet.

Medio 1995 var den økonomiske situation for Gisselfeld meget dårlig. Fra 1994 var der et underskud på 5,8 mio. kr. Gisselfeld skiftede bank fra Den Danske Bank til Jyske Bank, der krævede en genopretningsplan, som skulle indebære, at godset blev overskudsgivende på længere sigt. I august 1995 drøftede man i bestyrelsen forslag om frasalg, der ville indebære en indtægt på ca. 30 mio. kr. fra salg af beboelseshuse, skovarealer, en gård, dele af porcelænssamlingen mv. Vidnet fik i den forbindelse til opgave at indhente vurderinger fra en ejendomsmægler vedrørende en af gårdene, 5 udlejningshuse mv. Sag-